

3 2 3 3

సామలసాన

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 13

రాజమహేంద్రవరము 16-10-1990, 1-11-1990

సంచికలు 24, 25

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

—* ఈ సంచికలో రచయితలకు సామాజిక సంస్కారాలు
పైదరాఖాడు.

1. ఆచార్య యస్వీ జోగారావు
2. డాక్టర్ మిరియాల రామకృష్ణ
3. శ్రీ వైద్యం వేంకటేశ్వరాచార్యులు
4. డాక్టర్ సి. సూర్యనారాయణ,
5. డాక్టర్ లక్ష్మి-శెట్టి కోటమల్లేశ్వరరావు,
6. శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు,
7. శ్రీ ప్రఖ్య మధుబాబు,
8. ఆచార్య దర్భా సూర్యనారాయణ,
9. శ్రీ పి. వి. ఎల్. సుబ్బారావు
10. శ్రీ వామరీ రఘురామయ్య
11. కీ॥ శే॥ విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

రాజ్యే సంచికకు స్వీకరించినది :

1. కరుణశ్రీ శ్రీ పావయ్యశాస్త్రి,
2. తెలుగు వేదం (కవిక),
3. ప్రాచీన సాహిత్యమృతం -
- ఉన్నది ఉన్నట్లు - నన్నయ భారతవారిక
4. పి.నా.రె. మనిషి-చిరక
5. మైసూరు సంస్థానం -
- కవులు.గ్రంథాలు
6. దాసు శ్రీరాములుగారి "బ్రాహ్మణ ప్రకంశ"-ఒక పరిశీలన
7. చిన్నయనంద
- గీతా జ్ఞాన యజ్ఞం-నవీన్
8. భరత ప్రకంశ-కవిక.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును

విడి : కవి 0-800 2.

8 మాసములకు రూ. 8-50

వంశీర వందా రు. 12-80

— సంపాదకుని మాట —

ఈ మధ్య అనేక సాహిత్య సభల్లో - సమాజంపై సాహిత్యం ప్రభావం - సామాజిక స్పృహ - సామాజిక చైతన్యం వంటి మాటలు తరచుగా వింటున్నాము. ఏదో చెప్పాలి ఏవేవో చెయ్యాలి అన్న ఆవేశం ఉండటం ఒక మార్పుకి కోరుకోతగినది అయినప్పటికీ సరైన పంథాలో ఆ ఆవేశం నడవటం చాలా అవసరం. ఆలోచనలకు ఒక సరైన ఆకృతి ఆవేశాలకు సరైన గమ్యం ఉండి తీరాలి. అప్పుడే వాటికి ప్రయోజనం ఉంటుంది.

స్పృహ లేని చైతన్యం, చైతన్యం లేని స్పృహ మనకి వద్దు.

సాహిత్యం అంటే కేవలం కవిత్వం మాత్రమే అనే అభిప్రాయం కూడా సరిఅయినది కాదు.

అదృష్టవశాత్తు మనకి కవులు; పండితులే కాదు కవిపండితులు, పండితకవులు కూడా ఉన్నారు. వారిని గుర్తించి ప్రోత్సహించడం సాహిత్యానికి సౌరభంతోపాటు క్రొత్త జీవితం ఇవ్వడమే కాదు సాహిత్య ప్రయోజనం కూడా నెరవేరుతుంది.

ఈ సాహిత్య యజ్ఞానికి "సమాలోచన" తన వంతు ప్రయత్నం చేస్తుంది. ఆ వివరాలు ఈ సంచికలోనే చదవండి. అభిమానులందరూ తగిన చేయూత నిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

— సంపాదకుడు

* కీ॥ శే॥ విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి స్మారక సాహితీ పురస్కారము *

1980 జనవరి నుంచి 1984 డిసెంబరు వరకు ఈ ఐదుసంవత్సరాల పరిధిలో తెలుగులో ప్రచురించబడ్డ స్వతంత్ర గ్రంథాలకు సాహితీ పురస్కారం లభిస్తుంది.

ఈ కాలంలో ప్రచురింపబడ్డ

1. ఉత్తమ సాంప్రదాయిక కావ్యానికి రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.
2. ఉత్తమ సాహిత్య విమర్శకు రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.
3. ఉత్తమ ఆధునిక కవితా సంపుటికి రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.

రిచయితలు తమ గ్రంథాలను మూడేసి కాపీలు చొప్పున డిసెంబరు 15వ తారీఖులోపల ఎడిటర్ "సమాలోచన" 6-4-24, T. Nagar, Rajahmundry-533 101 ఎడ్రసుకు పంపాలి.

వాటిపై తుదినిర్ణయం "సమాలోచన" చే.

పురస్కార గ్రహీతలకు రాజమండ్రిలో ఏర్పాటు చేయబడే స్మారక పురస్కార సభలో సభాముఖంగా నగదు అందచేయబడుతుంది.

ఈ పురస్కారాలకు అవసరమైన నగదు శ్రీ శాస్త్రిగారి కుమారు లైదుగురు సమకూరుస్తారు.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

పాఠబడినకొద్దీ కొన్ని వ్యాసాలు కావుంటాయి, వాటిలో ఆనాటి అవగాహన చారిత్రక సాక్ష్యంగా ఉపకరిస్తుంది కనక వాటి అవసరం కూడా పెరుగుతూ ఉంటుంది. ఈ దృష్టితో 1980 ముందు వెలువడిన కొన్ని వ్యాసాలను - ముఖ్యంగా ఆధునిక సాహిత్య చైతన్యం గురించి వ్రాసిన వ్యాసాలను - ఈతరం విద్యార్థులకోసం సమాలోచన పునర్ముద్రిస్తోంది. అయితే, మాకిలాంటి వ్యాసాలను పంపేవారు రచయిత అనుమతిని కూడా జతపరచవలసి ఉంటుంది. ఆ వ్యాసం మీకెందుకు మళ్ళీ చదవాలని పించిందో కూడా చెప్పాలి. దాని ప్రాముఖ్యాన్ని వివరిస్తూ మాకు దాని కాపీనీ, ఆ రచయిత ప్రస్తుత చిరుసామానీ, వారి

లిఖితపూర్వక అనుమతిని పంపాలి.

ఈ సంచికలో ప్రచురిస్తున్న వ్యాసం ఆచార్య యస్వీ జోగారావుగారు 1976 లో ఆకాశవాణిలో (29-3-1976) చదివిన ప్రసంగ వ్యాసం. ఇదెక్కడా అచ్చయినట్లు లేదు.

ఎంచిన మంచివ్యాసాలు (1970-80)

దీన్ని సేకరించి మాకందించిన వారు డా. మిరియాల రామకృష్ణ, తెలుగుకాళి, ప్రభుత్వకళాశాల, రాజమహేంద్రవరం. వారిలా రాస్తున్నారు.

‘ఈ వ్యాసంలో ఆచార్య యస్వీ జోగారావుగారి సాహిత్యనివేచనాకర్తీ,

మూల్యగుణనకర్తీ ప్రశుభటమవుతాయి. ఇందులో భావకవిత్వం అంగంలోని కాల్పనిక కవిత్వోద్యమాలకి మోక్షన పుత్రిక అని నిర్దేశించారు. భావకవిత్వంలో కథకంచికి పోయిందని భావమే కవితా వస్తువయిందని మనదేశంలోని ఆధునిక తన పరిపూర్ణ వ్యక్తిత్వం లేదని విశ్వసాధ, కవితాకల్పంలో నవ్యత్వానికి దృక్పథంలో సంప్రదాయానికి వంశికతేకాడని అన్నారు. సాహిత్యజేకాల్లో సాహిత్యంపై సమాజప్రభావ మెక్కుత అని శ్రీశ్రీ గురించి వ్యాఖ్యానిస్తూ అన్నారు. శ్రీశ్రీ అసలు కిటుకులు చెప్పటండా భజన చేయించుకున్నాడేమో అని సందేహించారు. శ్రీశ్రీంద్ర గురించి ముహమాటంలేని తీర్పునిచ్చారు.’

1. “నాదృష్టిలో ఆధునిక కవితా దోరణులు”

— శ్రీ ఆచార్య యస్వీ జోగారావు

ఆంధ్రజాతిలో చైతన్యం చచ్చిన నాడు వచ్చిననాడు వీరేశలింగం. ఆమహా మహుడి రాకతోనే అప్పటికి చిరనిద్రాణంగావున్న ఆంధ్రజాతి జాగృతమైంది, సాహిత్యం చైతన్య చకచక్కితమైంది. ఆయనకు సమకాలికులూ అర్యాచీకులూ అయిన కవులకు రచయితలకు చేరువలో ఒక అభివృద్ధి దృగ్ధ్యం గోచరమై ఆంధ్ర సాహిత్యచరిత్రలో ఆధునికయుగోదయ

మైంది. అయితే నవకవితా నందనోద్యానంలో గురజాడవారి మూత్యాలసరాలతో గొంతు సువరించుకొంది కొత్తగా ఒక కోయిలమ్మ రాజుప్రోలు వారి రమ్యాలోకంలో భావస్పందనం పొంది బంధురగానం చేసింది.

ఏయెలమోవికొమ్మ నెలగత్తినదో యొక కోయిలమ్మ ఆ హా యనిపించే మామూ మామూ స్వర

మృగకూకూర్మమైన నా ప్యాంథుమాగా పురాస్కృతి కుభాంత ముగా రసరాజ్యభోగ ను ధాయకమై రహించె కవితాంతికా కలమంత్రహూతియై ఆ పిలువందుకొన్నా దొక కమార గంధర్వుడు కృష్ణకాశ్మీ అవలో అవనై పూవులో పూవునై కొమ్మలో కొమ్మనై నువ్వతేత తెచ్చునై

ఈ యడవి దాగిపోనా

ఎటులైన నిచటనే యాగిపోనా

అని తన గాత్రగాంధర్వంలో సహృదయ హృదయ తేత్రాల్లో సద్యోహృద్యాలైన అనుటాతి సంగీత సారణులు మేళవించాడు. ఆ ధోరణిలో వున్న ఒక అనిర్వచనీయ మాధుర్యాని కండలో కవి కమారు లెగ బడ్డారు. మన కడుపున్నదయ్యాల్ని కదిలించేటటువంటి, విత్యజీవిత సత్యాలు కావి లించుకునేటటువంటి బహుముఖీన బంధుర భావాల అపూర్వ స్వరకల్పనల కాకిరమై పరంపరగా పోగిన వారి చిన్నారి పొన్నారి రచనల జీవనాడిలో కనిపించిన సామ్యవైశిష్ట్యాలను బట్టి వారి దొక కవిత్వపు తిరగతిగా పరిగిదేంపబడి 'భావ కవిత్వం' అనేపేరు సంపాదించుకొంది. అది సుమారొక వందసంవత్సరాలు నుండుగానే పాశ్చాత్యదేశాల్లో ప్రగల్భించిన కాల్పనిక కవిత్వోన్యమానికి మోససత్ప్రతిక. గతంలో నిపుణకవుల నిర్మాణమౌక్తికతతో ఒక స్వతంత్ర ప్రతి పత్తిని సంపాదించుకొన్నా అనాటి కావ్యాల్ని వస్తుప్రధానాలూ, అవస్తువు లన్నీ పురాణపునీతాలు, ఆ కవిత్వల్ని ప్రాచీనసంప్రదాయ సమయ పరిపాలి తాలూను. భావకవిత్వంలో కథ మొదట్లోనే కంచికి పోయింది. అంతరంగాన్ని పరి వ్యగం చేసుకునే అతి చిన్ననున్నితమైన భావం సైతం కవితావస్తువై కూచుంది. భావకవులు సంప్రదాయంతో సాంపరా యం అట్టే చేయలేదుగాని కొత్తమోహా వడ్డారు. పద్యచ్ఛందస్సుల నాడరిస్తూనే గేయమాధుర్యానికి గంతులేకారు. గ్రాం థిక భాషలోని సౌందర్యాన్ని సావనా త్యాన్ని అర ధిత్తూనే వాడుక భాషలోని పోడిమిని నలచారు. అయితే చాదస్తులు వీరి కవిత్వతృటాంతర్యాన్ని అర్థంచేసుకో లేక వీరిమితకత్తులు దూకారు. వీరు ఒరలు చూపుచారు. ఆ కత్తులు ప్రముఖదాహ్ను

స్థాయి. అయితే వీరే తరువాత తరు వాత అభావకవిత్వాలూ మాభావ కవిత్వాలూ చెప్పి పాఠకలోకానికి దూరంగాపోయి ప్రాయోపవేశాలు చేసుకున్నారు.

అస లిది యెంత అధునికయుగ మను కొన్నా మనదేశంలో మాత్రం అధునికత పులగం మీది పప్పులాగే వుండి కాని పాశ్చాత్యదేశాల్లోగూ పరిపూర్ణస్థితి త్వం కలిగివుండ లేదు. ఒకవంక సంప్ర దాయం పేరి కావలసినంత చాదస్తం చలామణి అవుతున్నది. అయితే పాఠ గురాలమీదే కొత్తజీవులు వేసుకుని స్వారీచేస్తున్న గడుసురాతులు లేకపో లేదు. అంత సంప్రదాయభీష్టుడనుకొన్న విశ్వనాథవారే -

'లేతబుర్రలు కొక్కిరిస్తే అకగాళ్ళతో నేమిగానీ తాత తాతలనాటి కథలూ రవిపోస్తా నోయ్'

అన్నారేగాని కవిత్వంలో నవత్వాన్ని కాగలించుకోకతప్పలేదు. అసలా 'లేత బుర్రలు కొక్కిరిస్తే' అన్న పంక్తి యేమిటి? మాత్యాలసరం బాణి కాదూ! ఆ భాష వ్యావహారికం బాపతుకాదూ! 'తాత తాతలనాటి కథలూ రవిపోస్తా నోయ్' అని అన్నార కాని ఆ ప్రతిజ్ఞ చేసిన వారి కృతి 'కోయిలమ్మ పెళ్ళి' కొత్తకథా పాఠకథా? వెనకటి ఆంధ్ర కవితా పితామహాలూ, కవిసార్వభౌ మాలూ, కవిబ్రహ్మలూ మచ్చుకిలాంటి కావ్యంగాని, కథగాని త్రాకారా? విశ్వ నాథ వారి వీరమతం రామాయణ కల్ప వృక్షంలోనే కదిలిపోయింది. ఆ ఛంద స్సానూ ఆ గ్రాంథిక భాషనూ ఆ కథనూ ఆ పాత్రలనూ చూసి అంతా యేకో పాతచింతకాయ పచ్చడి అనుకొంటాం గాని అందులో ఎక్కడపడితే అక్కడ విశ్వనాథం ధరించిన విశ్వనాథ కవితా

శిల్పంలో వున్నంత నవ్యత యే అద్యతన కావ్యంలో వున్నది? ఒక్క దృక్పథం లోనే ఆయన సంప్రదాయపు మనిషి కాని కవిత్వంలో పరమనవ్యుడు. ప్రతిభ యొక్క స్వభావ జీవలక్షణమే నవ్య త్వసిస్పృశ్. ఆయన ప్రతిభాసమగ్రుడు కాబట్టే అంత నవ్యతను ప్రదర్శించ గలి గాడు. కవితాశిల్పంలో నవ్యత్వానికి దృక్పథంలో సంప్రదాయానికి తలతెన కట్టాడు.

అసలు నవ్యత్వం పేరిట మనం పాశ్చాత్యదేశాలనుండి వాళ్ళ అవలక్షణాలను కావలసినంత కావీ చేసుకొన్నాం. మన తలకుమించిన మంచిని మానేశాం. జీవితంలోనూ అదే జరిగింది. సాహిత్యం లోనూ అదే జరిగింది. తరుచుగా తరత రాలుగా పరస్పరం కక్షలతో కావేషా తో కత్తులు దూసుకుంటూ నిమిర చిత్తక కోల్పోయిన పాశ్చాత్యజాతులు కలతనిదురలో చేసిన ప్రలాపాల వంటి అనేక 'ఇబాలు' కొన్ని మన సాహిత్యం లోనికి కూడ దిగుమతి అయినా నిజానికి అబ్బురమా నిబ్బరమా అయిన సంప్ర దాయబలం గల మనజాతిలో అవి నిల ద్రొక్కుకుని వుండలేకపోయాయి.

'హామ్! హామ్! హామ్ హామ్ అని శ్రేకలువేసి

కావ్ కావ్! మ్యావ్ మ్యావ్ అందాం

గమ్మత్తుగా న...న...న...న... న త్రిమౌటలుకూడా మ...మ...మ . మ... మనప్రాకల్లో వుండకమ్మ'

అని దాదాయిస్తు కైవాడంలో మన శ్రీశ్రీ ఎంత దాబుసరిగా అన్నప్పటికీ..

'జీత్రాకి ఆలోచిస్తా చిన్నం లాంకోటూ పా. కొన్నూ తొడిగి సాహిత్య పాఠోపాత్యం యిస్తే పెరికాదు సరియలింజరా పోకరా!

అది ఆ నిరసిరిముక్త్యే అధికాస్తవికత పేర ఎంత అట్టహాసం చేసివచ్చుటకీ ఆ ధోరణులకు ఆయనే స్వస్తి చెప్పుకొంటున్నాడు. ఆయన చేసిన ఆ వాలకాలకు స్థితిగతులు లేక పోయాయి గాని సమకాలిక పరిస్థితిని సమాజపు చైతన్యాన్ని గమనించి సామ్యవాదదృక్పథంకో అభ్యుదయ కవిత్వ తాగం ఎత్తేడు. అది కొంతకాలం తాలూకు కండబలం గలది కాబట్టి వరుసగా నిలబడుతున్నది.

ప్రాధాన్యవివక్షయూ చూస్తే అది నుంచియు పాశ్చాత్యదేశాలలో నా హిత్యంపై సమాజప్రభావ మెక్కువ. మన దేశంలో సమాజంపై సాహిత్యప్రభావ మెక్కువ. అందుకే క్రమంగా నలువడలా అలముకుంటోంది అభ్యుదయకామన, భావన. అందుకే...

ఏదో చరిత్రచూసి నా ఏమన్నది గర్వకారణం

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం పరపీడన పరామిత్యం

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం పరస్పరాహరణోద్యమం

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం దరిద్రతను కాలుకుతినడం

అని ఒక్క గుక్కలో నేను అభ్యుదయ కవిత్వానికి తట్టినట్లయిన సోవియట్ దేశంలో లెనిన్ గ్రాడ్ విశ్వవిద్యాలయంలో శ్రీశ్రీ 'దేశచరిత్రలు' గేయాన్ని సావేకంగా గానంచేసి అనువదిస్తూవున్నప్పుడు ఆ హితబోధ ఇంక వారి కెక్కిరలేకపోయినా ఆ సమాజం సమాజమంతా పరవశించిపోయింది. అయితే శ్రీశ్రీ సమాజంగా సరుకున్నవాడూ సంస్కారబలం గలవాడూ కాబట్టి వటవృక్షంలా పెరిగిపోయాడు. అతని ధోరణి నాశ్రయించి అతనిలా శబ్దారాల్లో అలండ శక్తిసాతం చేయలేక ఆ బలగులూ నగి

వీలు చెక్కలేక అంత సంస్కారం లేక అతని సామ్యవాద దృక్పథమూ, ఆ సంప్రదాయ సాంపరాయమూ, ఆ నియమ నిరసనమూ, ఆ విశృంఖల విహారమూ అనే చూసుకుని అదే కవిత్వ మనుకొని ఆ మురిసిడలో ఎన్నో క్షురముక్కలు పెరుగుదలలేక గిడసతారి పోయాయి. ఆయన గడుగువాడు - వారిచేత చెక్కబజన చేయించుకుంటాడు గాని వాళ్ళ కసలు కిటుకలు చెప్పుకు. ఉపరి సెభావంటూ వెన్ను తడతాడు. అందుకే మరి యిటీవలికాలంలో మన కవిత్వంలో ఆవ్యవస్థ యొక్క వైఫల్యం ఉంది.

తొలికాళు, పద్యార్థమ
తెలియనిచో పాతకునిది తెలియమి,
ఈనా

కులవ్రాసిన కవిదోషము
కలిగడదినకొంది చిత్రగతులను

నడమన

అన్నా దోక పెద్దాయన. ఈనాడనేక కవులా దోపానికి పాల్పడటాని కిష్టంలేక చిత్రగతుల్లో నడుస్తున్నారు. కవిత్వానికి ఛందస్సుక్కలేదు. అంతార మక్కరలేదు, భావ ఎవరికి వచ్చినది వారిది, ఎవరికి వచ్చినది వారిది, అగలు కవిత్వమే అక్కరలేదు సామ్యవాద దృక్పథం వుంటే చాలు అన్నంతవరకు వస్తోంది అమృతసారం ధోరణి. అల్పసంతోషులైన పాఠకులు గూడ అదే కాబోలు కవిత్వ మనుకుంటున్నారు. అసలు ఛందస్సు మొదలైనవే కవిత్వ మని ఏ ప్రాజ్ఞాదూ అనుకోడు గాని అవి కవిత్వానికి చేసే పోషకులు గూడ ఏ ప్రాజ్ఞాదూ కాదనలేదు. ఒక్క పద్యం వ్రాయకపోయినా కాదంబరి వ్రాసిన బాణధిట్టు మహాకవి నాదూ నేడూ. వచన కవిత్వమైనా వ్రాస్తే అలా వ్రాయాలి పక్షిడ్పండుగా ఒక లయ మాయతో కడున్లమధుర భావసంపదతో అపూర్వభావ వ్యక్తీకరణ

శక్తితో, రీతిక ప్రభృతుల కృతుల్లో కాన లసినంత కవిత్వం వుంది, సమకాలిక సమాజ సంతేతుదృష్టివున్నది. ఇటీవల గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారికరు సంప్రదాయపు కుండలిమీద సంస్కారపు తడకలెత్తి పాథుమేధాసూత్రాగ్రధారతో పగడగా కవిత్వం చెబుతున్నారు. అన్ని మార్గాలూ వశంవదంచేసుకుని ఇటీవల వచనాన్ని వచనంచేస్తున్నారు. ఆయన మరీమ. వ్యాసాలు వ్రాసేస్తాడు. అందులో కవిత్వాన్ని వాసన చూసుకోమంటారు. పరమ రమణీయమైన శిల్పమూ, భావసంపదగల కవిత్వపు ఖజానాలు ఆయన వ్రాసిన 'మందే నూర్పుడు', 'నాదేశమూ నా ప్రజలూ'. కాని ఎంత రాణిధోరణి సహృదయుడికైనా కావ్యం చదివినట్లు చదవాలనే ప్రరోచనగాని కడదాక ఎడబెట్టుకుండా కమ్మగా చదువుకుపోవా అని గాని అనిపించడం కష్టం. అయితే ఆ భావచిత్రా అపూర్వం, ఒక వంక విప్లవధోరణిలో పడి శ్రీశ్రీ ప్రభృతులు కవిత్వం ప్రతి జట్కావాలాకీ అర్థం కావాలని సంకల్పం చెప్పుకుంటూవుంటే శేషేంద్రశర్మగారు తన కవిత్వం నలుగురికి అందుబాటులో వుండాలనే సదుద్దేశంతోనే తన కవిత్వ 'జనతా' వాళికం వేకారుగాని సామాన్యతకే గాదు ధీమాన్యులకు గూడ ఒక వట్టన అర్థం కాకుండా చేకారు.

అటు పాశ్చాత్యదేశాల్లోని బీటిల్సు, ఏం గీయంగ్స్ లాగు మనలో మరో తరహా కవులు బయలుదేరా రిటికలనవ్యాసించువులు దిగంబరులు. ప్రతిభగల వారు అందుకే 'అపోజిట్ కాంప్'లో వారు గూడ వీరిని అదరించడం జరుగుతున్నది అయితే వీరిధోరణి మరి విశృంఖల వీరవిహారం, సంక్రదాయం లేకపోలే

ప్రాచీన సాహిత్యామృతం :

2. ధూర్జటి భక్తితత్వం, తపితత్వం

— డాక్టర్ మిరిమాల రామకృష్ణ

అష్టదిగ్గజాలలో సముచిత స్థానాన్ని అలంకరించిన ధూర్జటి తన కృతుల మాధుర్యంతో ఆంధ్రవాఙ్మయంలో అపూర్వ స్థానాన్ని అక్రమించారు. 'సుతమతియైన ఆంధ్రకవి ధూర్జటి వయ్యల కేరి కల్గెనో అకురిత మాధురీ మహిమ:' అని రాయల వారు అభ్యర్థనదారంజీ, దాన్నిబట్టి అష్టదిగ్గజాల్లో ధూర్జటికెలాంటి గౌరవం లభించిందో స్పష్టమవుతుంది.

ధూర్జటి ఎన్ని కృతులు రచించారో కానీ, మనకు లభిస్తున్నవి రెండే రెండు. ఆ రెండూ కూడా కాళహస్తివ్యయికి సంబంధించినవే. మొదటిది కాళహస్తి మాహాత్యము అనే ప్రబంధం. రెండోది శ్రీకాళహస్తివ్యరళకం అనే భక్తివైరాగ్య భావాల శతకం. కాళహస్తి మాహాత్యం నాడగాళ్ళసాల ప్రబంధం. శివోపాసన చేసి ముక్తి పొందిన వారి కథల ప్రబంధంలో వర్ణింపబడ్డాయి. వసిష్ఠుడు, బ్రహ్మదేవుడు, సాలెపురుగు, పాము, ఏనుగు, బోయవాడు, నక్కరుడనే కవి, వేళకవ్యలిద్దరు, యాదవరాజులు ఇలా శివభక్తివల్ల ముక్తిపొందినవారే. శివుడి అనుగ్రహానికి భక్తులంతా పాత్రలే అని చెప్పడంబాదు ధూర్జటి.

మాసిపోయే కాని మరీసభ్యత, మర్యాద లేకపోతే ఎలాభరించగలంకేవిత్వమంతా ఒక మూసలో పోసిన పోతబొమ్మలా వుండాలని కాదు నావుద్దేశ్యం. సృష్టి మూత్రాల్లోనే కైవిధ్య మొకటి. 'భిన్న రుచిర్హిలోకః' అన్నది పరమ సత్యం. ఆ సత్యం చావనంతకాలం అన్నిరికాల కవిత్వాలూ వుండవలసిందే. అయితే

వసిష్ఠునికి ముక్తివివ్వడం కోసం శివుడు కాళహస్తి క్షేత్రంలో జ్ఞానప్రమానాదికా సమేతుడై అవతరించడం మొదటికథ. కాళహస్తి దక్షిణ కైలాసంగా ప్రసిద్ధి పొందింది.

పుత్రహత్య దోషాన్ని పోగొట్టుకొనడానికి బ్రహ్మదేవుడు కాళహస్తి కరుదెంచి, సువర్ణ ముఖిలో స్నానం చేయడం రెండోకథ.

శ్రీ అనే సాలెపురుగు శివుణ్ణి తన నోటి మూలితో ఆరాధించి, శివుని పరీక్షకు తట్టుకుని, ముక్తి నందిన కథ మూడవది.

సర్పమైన కాళము, ఏనుగైన హస్తియు ఒకదాన్ని మించి ఒకటి శివుణ్ణి పూజించి, ఆత్మార్పణం గావించి, ముక్తి పొందుట నాలగవ కథ.

శివునితోనే యుద్ధము చేసిన అర్జునుడు కిరాతుడైన తిన్నడుగావుట్టి, మూడభక్తితో శివునారాధించి, అతనికి తన నేత్రమర్పించి, కన్నప్ప అయిన కథ అయిదవది.

పాండ్య రాజాస్థానకవి అయిన నక్కరుడు శివుని పద్యమునందే తవ్వవట్టి, అతనిచే శనింపబడి, కాళహస్తికి వచ్చి, ఆ కావం మంచి విముక్తి నొందడం ఆరవకథ.

వేళకు జన్మించినా, శివభక్తురాలై, కాళహస్తి చేరడానికి ఎన్నో కష్టాలు పొంది,

ఒక సాహిత్య సత్యప్రతుడిగా శివును నూదించగల మార్గమేమంటే..

కవితా తురంగానికి కమ్మ నవీనత

కల్పే సంప్రదాయం లేక మరేలా అంటాను

సింధుజము నవకవిత

సింధురము సంప్రదాయకవిత

వాహ్యలి కదీ, యీరేగింపు కదీ.

శివుని దయవల్ల అక్కడికి చేరిన వేళాకన యల కథ ఏడవది.

కవల జంగమరూపంలో ఒక రాజదాని యింట ఆశివ్యం స్వీకరించి, ఆమెతో క్రిడించి, శివుడు తన మహిమలతో ఆమెను రాజాగ్రహంనుంచి తప్పించి, తనకు కాళహస్తిలో ఆలయం నిర్మించ జేమకున్న కథ ఎనిమిదవది.

ఈ కథలను ప్రబంధ రీతిలో వర్ణించిన ధూర్జటి పరమేశ్వరానుగ్రహానికి భక్తి ఒక్కటే హేతువని సందేశమివ్వ దలిచినట్లు కనిపిస్తుంది. భక్తుడు తన సమస్తాన్ని భగవంతుడికి అర్పించడంలో దోషంలేదు. దీనినే ఇష్టదాన ప్రథం అంటారు.

ప్రబంధ కవులతివరనలకు పేరు పొందారు. కానీ ధూర్జటి వర్ణనలు క్లుప్తం గానూ మనోరంజకంగానూ ఉంటాయి. సముద్రవర్ణన, సూర్యాస్తమయం, సూర్యోదయం, చంద్రబింబం, వెన్నెల, మర్రిచెట్టు, మాయా కిరాతుడు, వంటి వర్ణనలిందుకు నిదర్శనాలు.

ధూర్జటి ఆత్మీయతనీ, సత్యావగాహననీ ఈ క్రింది పద్యం అద్దంలా చూపిస్తుంది. ఏ రీలన్ సుతీయింపవచ్చు నువమో

శ్రేష్ఠ ద్వనివ్యంగ్య శబ్దాలంకార విశేషభాషల కలత్యంబైన

నీ రూపమున్ జాలంజాలు గవిత్వముల్ విలుచునే

నత్యంబు వర్ణించుచో,

ఏ! లజ్జింపరుగాక మాధ్యకపుల్

శ్రీకాళహస్తివ్యర :

ధన విముఖత, భక్తి బద్ధ జీవనం, వాంఛా విరక్తి, రాజసేవా తిరస్కారం, వంటి గుణాలు అమతవం వల్ల ధూర్జటి కందివచ్చాయి. అధ్యాత్మిక విచారం వైపు అతర్ని నడిపించాయి. ఆయన శతకం శతకవాఙ్మయానికే ఒక తరిమానికం వంటిది.

నందికొట్కూరి సిద్ధయోగి కృత

3. నవపద్య పుష్పమాలిక

— శ్రీ వైద్యం వేంకటేశ్వరాచార్యులు

వద్దెనిమిదవ శతాబ్దమున రచింపబడి ఉంత వరకు లిఖిత ప్రతులలో మరుగునపడి యుండిన నవపద్యపుష్పమాలిక ప్రవృత్తముగ 'సమాలోచన' ద్వారా ప్రస్తుతము ప్రచురితమగుచున్నది. ఈ పద్యములను రచించిన నందికొట్కూరి సిద్ధయోగిని గురించి ముందుగ సంక్షిప్తముగ తెలిసి కొందము.

I కవిపేరు : నందికొట్కూరి సిద్ధయోగి.

II కవి ఇతర వ్యవహారనామములు : సిద్ధయ, సిద్ధప్ప, సిద్ధలింగకవి, సిద్ధయోగీశ్వర, సిద్ధరామ శివయోగి.

III కులము : వీరమహేశ్వర (జంగము), నంది కొట్కూరి సిద్ధయోగియు పోతులూరి వీరబ్రహ్మాంగారి శిష్యుడగు దూడేకుల సిద్ధయ్యయు అభిన్నులని కొందరు పరిశోధకులు Ph.D. పరిశోధనా సిద్ధాంత గ్రంథములలో సైతము వ్రాసిరి. అది పొరపాటు. వీరిరువురును భిన్నవ్యక్తులని నిరూపించు ఆధారము లనేకములు కలవు. ప్రస్తుత మిక్కడ తద్విషయమును విపులీకరించి చర్చించినచో కాఖాచక్రమణమగును. కనుక

ఈ ప్రపంచమంతా ధూర్జటికి 'శివమయం' గానే కనిపించింది. భావనని బట్టి కవికి దర్శనం (Vision) మారుతూ ఉంటుంది. ఆ భావనకి మూలం అతనికి జ్ఞానం వల్ల అభిన్న సంస్కారం. ఇక్కడే కవి ఆత్మీయతని మనం వట్టేసుకోగలం. చూడండి ధూర్జటి కవిత్వ నిజస్వభావం -

ఈ క్రింది పద్యంలో -

'ఉదయగ్రావము పానవట్ట
మఖిషేకోద ప్రవాహంబు వార్ది
దర ద్వాంతము
ధూవ ధూనుము

ప్రత్యేకిమగు వేరొక వ్యాసమున నంది కొట్కూరి సిద్ధయ దూడేకుల సిద్ధయ్యలను గురించి చర్చించి వారు భిన్న వ్యక్తులని నిరూపింపబడును.)

IV జన్మస్థలము : కర్నూలు జిల్లాలోని నందికొట్కూరు.

V కాలము : వద్దెనిమిదవ శతాబ్దము చివరి మూడు పాదములు. జీవితకాలము రమారమి దెప్పిదిసంవత్సరములు.

VI కవిసంతానము : పుత్రుడు - శంకరయ్య పుత్రిక-అంబమ్మ శంకరయ్య కూడ తండ్రివలె మహితచరితుడు. అతడును తండ్రివలెయోగిపుంగవుడేకాక కవిపుంగవుడు కూడ. అతడు శంకరశతకము, స్వానుభూతి విలాస మనేది క్రిడ రచించినట్లు తెలియుచున్నది.

VII గురువు: అలంపూరు వాస్తవ్యుడగు గడిగెచిక్కయ్య. అలంపూరు బాలబ్రహ్మేశ్వరాలయమున సిద్ధయోగి తనగురువుచే బ్రహ్మోపదేశమును పొందెను.

VIII శిష్యులు: భట్టు అయ్యప్ప (నందికొట్కూరు), శేషయ్య (సుల్తాన్

జ్వలద్దీప ప్రభాకాజి కౌముది
కారానివహంబు లర్చిత సుమంబుల్
గా

తమోహార సౌఖ్యదమై
శీతగర్భస్థి దింబ శివలింగం
బొప్పె
ప్రాచీదిశన్."

చంద్రుడిలో కూడా శివుడే చూడగలిగి గాడు ధూర్జటి. కాదు కాదు, మనకు కూడా చూపించాలిగాదు. అక్కడే ఉంటుంది కవి కృతార్థత.

పురము - అలంపూరు తాలూక), చెన్నయ్య దాసు (మిడితూరు - నంది కొట్కూరు తాలూక) బ్రాజ్ఞానుమియ్య (కందవనోలు).

IX రచనలు :

1. యోగీశ్వర విలాసము. ఇది మూడు ఆశ్వాసముల ద్విపద కావ్యము. ఈ కృతికి శ్రోత బ్రాజ్ఞానుమియ్య. శైవవాఙ్మయములో ప్రసిద్ధుడయిన అల్లమప్రభువు అక్కమహాదేవికి శివయోగ సంప్రదాయములు బోధించుట ఇందలి ప్రధానేతి వృత్తము. దీని లిఖిత ప్రతులు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము (మద్రాసు) లో రెండుకలవు. అందొకటి కాగితపు ప్రింట్ (డి. నెం. 1178), మరొకటి తాళపత్రప్రింట్ (డి. నెం. 1179). దీని మరొక లిఖితప్రింట్ నందికొట్కూరు వాస్తవ్యులు బాష్యాంతవైయాకరణులునగు వీరి కులశాస్త్రిగారు పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి కిచ్చిరట. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ గ్రంథాలయము (కాకినాడ) కొరకు పెండ్యాలగారు సేకరించిన లిఖితప్రింట్ పరిషత్ గ్రంథాలయములో నున్నదేమో చూడవలసి యున్నది. ఈ కృతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము (మద్రాసు) వారి వత్రికలో ప్రచురితమైనది కూడ. తత్పరిష్కరణ మల్లంపల్లి శరభయ్య, తీర్థం శ్రీధర మూర్తిగారలు.

2. వేదాంతసూత్రములు : ఇది బ్రహ్మలింగాంకితముగ సీసపద్యములలో చెప్పబడిన గ్రంథము. దీని కాగితలిఖితప్రింట్లు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము (హైదరాబాదు)లో మూడు కలవు. అందొకటి అసమగ్రము (నెం. 3859), కదమ రెండును సమగ్రము (నెం. 3865, నెం. 3847).

3. షట్స్థల దర్శనము : దీని లిఖిత ప్రతులు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము (హైదరాబాదు)లో మూడుకలవు. నెం. 4008

కాశవ్రతవ్రతి సమగ్రము. నెం. 3346
కాగితవ్రతి సమగ్రము. నెం. 3360 కాగిత
వ్రతి అనమగ్రము.

4. కీర్తనలు (లింగదేహ విచారణ): దీని
సమగ్ర కాగిత లిఖితవ్రతి ప్రాచ్య లి ఖ త
గ్రంథాలయముతో కలదు. నెం. 3361

5. తత్వములు : ఒకటి రెండు మాత్రము
లభ్యములు, ఇంకను పెక్కు కలవని వివరించి.
వ్రాయబడిన లిఖితగ్రంథము.

6. వందరత్నములు : ఇవి 'శిష్య హృద
యాబ్జ్యం గ్రాహ్యం' అనేది మకుటమును
కలిగియున్నవి. ఈ వద్యములు గద్వాల చిన
పోతుకూపాలని విద్యదాస్థానమున చెప్పినట్లు
తెలియుచున్నది. వ్రస్తుకము వ్రచురించబడిన
నవనద్య పుష్పమాలికను మాతృక అయిన
కాగిత లిఖితవ్రతిలో ఈ వద్యములు కలవు.
నిశ్చింత సూగూరార్కులు రచించిన 'మహా
వీయుల చరిత్ర' అనేది గ్రంథమున ఈ
వందరత్నములు ముద్రితము. (1968)

7. నవనద్య పుష్పమాలిక : (ఇవి
వ్రస్తుక వ్రచురిత వద్యములు) దీని కాగిత
లిఖిత వ్రతులు సమగ్రముగ ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథాలయము (హైదరాబాదు) లో రెండు
కలవు. నెం. 3347, నెం. 3348. దీని
మరొక లిఖితవ్రతి కర్నూలులో మతం వీధి
వాస్తవ్యులగు వీరమహేశ్వరుల (జంగము
వారి) చెంతలిఖించినది. ఈ వ్రతియే వ్రస్తుక
వద్య వ్రచురితను మాతృక.

CNB: పైన పేర్కొన్న ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథాలయములందలి వ్రతుల వివరములు
అయిన గ్రంథాలయాలు వ్రచురించిన శీట
లాగులనుండి గ్రహించబడినవి)

X ఇతర వివరములు : నందికొట్కూరి
సిద్ధయోగి ఒక మహావీయుడు. ఈ సిద్ధపురు
షుని మహితచరితమును కర్నూలు సమీప
మునగల చిన్నపేటూరు వాస్తవ్యుడును వీర
మహేశ్వరుడును (జంగమువారును) కవి
వందిత పరికోధకుడును అగు కి. శి. నిశ్చింత
సూగూరార్కులు 'మహావీయులచరిత్ర' అనేది
గ్రంథమున (పుటలు 11-26) రచించిరి.
మచ్చునకు సిద్ధయోగి మహామాధి వర్ణనాత్మక
మగు వద్య మొకటి -

ఎదురైన పులిహోద నేకాంతమునుదెల్పి
మరలిందిపోయిన మాన్యుడెవడు
అది గర్భాదాన మయినపు భార్యతో
జనియించు శంకరుండనియెనెవడు
మాతంగ భక్తుని మందిరమున విందు
భక్షకమై గైకొన్న భవ్యుడెవడు
ఖండిత శీరమై యుండిన మహిషంబు
కార్దన్ని బ్రతికించె ఘనుడెవడు
భక్తులొక్కప్పుడంపతికిని ముక్కంటి
పాపదై బొడకట్టె వరుడెవడు
రామకృష్ణ మారమునుగాల పురద్య
యంబున నొకవేళ వదరెనెవడు
అన్నింటి దా నిండి యున్నట్టిదృశ్యంబు
గద్వాల నథను నే జ్ఞాని చూపె
ఎలమి నెడజీర్చి లింగంబు నెవడు చూపె
మాచువుల నగ్నినిడ గందనోల్పవాలు
చలన మింతయు లేకున్న స్వామియతడె
నందికొట్కూరి సిద్ధయోగింద్ర మౌళి.

కర్నూలు సమీపమున గల తడకనపల్లెలో
సమాధి జెందిన 'కళారామయోగి' అను మహా
వీయుడు నందికొట్కూరి సిద్ధయోగి కృతు
లను కొన్నిటి ననుసరించుచు యోగీశ్వరరీతి
నము, వేదాంత సూత్రము, వందరత్నములు,
షడ్గుల దర్పణము, నవనద్య పుష్పమాలికలు
రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కవి రామయోగి
రచించిన నవనద్య పుష్పమాలికలో ముఖ
టము 'నవనద్యపాంగ శ్రీమహానందిలింగ'
అని కలదు.

'నందికొట్కూరిసిద్ధయోగి కృతులు - కరి
శీలన' అనేది అంకమి పై గనేషబడిన జా
తుకలరగు బిజ్జానుపులెవరై న పరికోధనాత్మక
సిద్ధాంత గ్రంథరచనకు బూనుకొనినచో మరి
కొన్ని విషయములు వెలుగునకు రాగలవు.
నందికొట్కూరిసిద్ధయోగి అధ్యాత్మికతను
వీరశైవవిష్ణుగరిష్ఠతను వ్రతిబింబంపజేయు
అ మహావీయుని 'నవనద్యపుష్పమాలిక'ను
ఇక చిత్తగించండి -

-: నవనద్యపుష్పమాలిక :-

శ్రీమన్మహారాజ శివయోగ హృదయుల
శే వస్తు విచ్చు పీఠిష్ట సిద్ధి
సొరిది జాగ్రత్సన్న సుపులలోన నే
వస్తువు వెల్లు ప్రకస్త మగుచు
నబ్బజూది పిపీలికాంత శరీరంబు
లందు నేవస్తువు బొంది తవరు
వటుకర బ్రహ్మాండ భాండంబులన్ని వి
ర్మించి యే వస్తువు మ్రుంగు చుండు
నట్టి వస్తువ వీవని యభినుతించి
రీరి నవనద్య పుష్ప మాలికలు గూర్చి
యర్చనము నేతు నిన్ను లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ సిద్ధలింగ : 1
త్రివిధంబులై యుండు శ్రీరాజయోగంబు
ప్రకటిత సాంఖ్య తారకము లరయ
నకునన్కమన నిర్వదైదు తత్త్వము లెంత
వేర్చిన సాంఖ్యంబు వీరు మధ్య
దీపంబు ద్యావించి తీరుట తారకం
బగు వరమాత్మ తా నని యెరింగి
ద్యాన కూన్యంబైన తన్మేయ మమనస్క
మన జెల్లునిది దేశి కాత్మవలన
శ్రవణ మనన నిది ద్యాన సాధనముల
తెలిసి కృతకృత్యులై నట్టి దీరసుతుల
ననుభవ జ్ఞానరతుల లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ సిద్ధలింగ ! 2
ఇష్టలింగమునకు దృష్టంబుగా మూడు
ప్రాణలింగమునకు వ్రతిక రెండు
భావలింగమునకు భావిననొక్కటి
యై యొప్పుచుండు నెట్లనిన మరియొ

భవ నిండునాద చిక్కళువ్వలింగంబు
రతినాద చిక్కళల్ ప్రాణలింగ
మగు చిక్కళాయన జూభావలింగంబు
కారణదాక్షిణ్య విక్రమగ తేరి
యట్టి లింగ రహస్యహల్ దిట్టముగను
కాత్ర సమృతి నాత్మ విప్రయముజేసి
వట్టి శివయోగి సుఖిక లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 3

భువి దాహ్యములమున శివలింగమూర్తికి
ప్రతిభ వర్ణంబు లర్పణము జేసి
స్వర్కనాననమున చరలింగమూర్తికి
వృర్క సుఖంబు లర్పణము జేసి
సత్వ దాహ్యమున ప్రసాదలింగమునకు
భవ్య శబ్దంబు లర్పణము జేసి
యాత్మ వక్త్రమున మహాలింగమూర్తికి
పరిణామచయము లర్పణముజేసి
యాదిత స్థూలమం దిష్టలింగమునకు
భద్ర యాపంబు లర్పణముజేసి
రమణ సూక్ష్మంబున ప్రాణలింగమునకు
వటుకర సురుచులర్పణము జేసి
వేరమ కారణమున భావలింగమునకు
భావిత కృపు లర్పణముజేసి
జనముఖంబులలోన నవవస్తు సంకతుల్
నవవిధ లింగార్పణములు జేసి
జీవగుణంబు వర్ణించి లింగగుణంబు
భావంబులలోన వట్టు గొల్చి
లింగాంగ సంయోగ సంగతి నైక్యమై
రతి నవస్థాత్రయ త్రాంతు లుడిగి
చెరిగి విశ్వేష్టితావస్థజేంది భావ్య
మంది చరియించు నచ్చిదానంద రతుల
నతుల కత్తైక గతుల లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 4

మూడుదేహములందు మొకేసియున్నమలంబు
లను మూడు దీక్షల చనగ దోలి
యలర నా దేహాత్రయములందు మూడు లిం
గములుంచి యుభయమేకముగ జేసి
యైక్వాది భక్తాంకమైన స్థలంబుల
నడకలు వేర్వేరు నడువ నేర్చి

యంగ హస్తంబులు లింగమొనంబులు
తక్కి కత్తులు సమర్పణము లెరిగి
చతుర పకలాంగముల లింగ సరణిగూర్చి
యగ్ని కర్పూర సంయోగమైన భాతి
నైక్యమై యున్న యట్టి లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 5

లింగ నానికమున లెస్సవానలని
లింగ జిహ్వబుడించి లీలదనరి
లింగనేత్రముల సుప్పొంగిచూపులు జూచి
లింగదేహంబున వంగ మంటి
లింగక్రతుల వల్లలిత శబ్దముల్ విని
నల లింగత్వప్రీతి నానంద మొంది
లింగజాగ్రమున నెరింగి వర్షము చేసి
లింగ నిద్రను కాము లీనమగుచు
తగిలి సకలంబు లింగమై తమ్ము మరచి
యుల్లసిల్లెడి పల్లింగ యోగహతుల
నమిత సద్గుణ యుతుల లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 6

త్వం వదంబిష్టంబు తత్పదమే ప్రాణ
మసి వదంబగు భావ మరసి చూడ
విదూష మిష్టంబు సద్రూపు ప్రాణంబు
నానంగ రూపు భావార్థమగును
దిందు విష్టంబగు పేర్చినాదము ప్రాణ
మగు కళయే భావమనగ సౌప్య
అంగమే యిష్టంబు లింగమే ప్రాణంబు
సయోగమే భావమయ్యె తెలియు
నీటి వరమ రహస్యంబు నెరిగి గురు ము
ఖాంతరంబున నువదేశమందినట్టి
యుతుల సంకయహతుల లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 7

చతురత జాగ్రమాదార లింగాంబయ్యె
స్వప్నంబు గురులింగ వదనమయ్యె
నవిశేషముగ సుప్తి శివలింగతమవయ్యె
లీల కుర్యముచలింగాంబయ్యె
క్షమ వతీతంబు ప్రసాదలింగాంబయ్యె
నిరవస్థ ఘనలింగ నిలయ మయ్యె
మరియు జాగ్రత్సృష్ట మమకవిష్టంబయ్యె
రతి సుప్తి కుర్యముల్ ప్రాణ మయ్యె

జత వతీతంబు నిరవస్థ సరణి భావ
మయ్యె నని చూచి దేహమోహంబులుడిగి
నట్టి మోక్షదివతుల లింగాంగమతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 8

దేహంబు శివలింగ దేహమై కోరిల్లు
దేహ మేననెడి వందేహమేది
హృదయంబు శివలింగ హృదయమై రాజిల్లు
హృదయ మేననెడి మైత్త్యత్వమేది
భావంబు శివలింగ భావమై భాసిల్లు
భావ మేననెడి స్వభావ మేది
జీవంబు శివలింగ జీవమై విలసిల్లు
జీవ మేననెడి విశేషమేది
యుర్వి సర్వంబు లింగమై యుల్లసిల్లి
నితరమేది శ్వేత్యుల కెంచి చూడ
నమచు చింతించినట్టి లింగాంగ మతుల
జేర్చవే నన్ను విమలాంగ నిద్రిలింగ ! 9

ఈ వద్యంబులు లోబ్బుడి
శ్రీ వరమేశ్వరుడు తానె తిరమతివనుచున్
ప్రసావుగ దక్షుల బుద్ధులు
గాపాదగ నిద్రిలింగకవి రచియించెన్. 10

ఈ నీనంబులభావము
శ్రీ సద్గురు జేరియడిగి నేజకులై య
భ్యాసగతి నెరిగినట్టి మ
హా సుమతుల కల్పు మోక్షమంతట
దరణిన్ : 11

నందికొలువూరు నిద్రియ్యగారు చెప్పిన
నవ వద్య పుష్పమాలికలు సంపూర్ణము.

ఈ త్రమ సాహిత్యరక్తి

సమాలోచన
చదవండి!
చదివించండి!!

4. సరస సాహిత్య సుగుండాలకు తావులు పుష్పలావికలు

— డాక్టర్ సి. సూర్యనారాయణ, M.A., Ph. D.

నవరసాల్లో శృంగారం రసరాజంగా భావించబడుతోంది. కావ్యానికి శృంగారం గానీ, వీరింగానీ అంగీరసంగా ఉండాలని నియమం. అంతేకాక చతుర్విధ పురుషార్థాల్లో కామం కూడా ఉంది. కామం జీవగవాజం. జీవులకు ఆకలి, దాహమూ ఎంతసహజమో కామంకూడా అంతే. కాగా శృంగారం జీవితంలోనూ, సాహిత్యంలోనూ కూడా ప్రముఖపాత్ర వహిస్తోందనేది స్పష్టం. మానవజీవితంలో శృంగారంలాగా, శృంగారంలోతేవులు ప్రధానపాత్ర వహిస్తాయి. (శిరుద్దీపన కోసం) అందువల్లేనేమో మనప్రబంధ కవులు పూలబజారునుంచే సరసాలు ప్రారంభించారు. నిజానికి పుష్పలావిక వర్ణన కావ్యంలో ఉండాలని ఏ ఆలంకారి కూడా నిబంధించలేదు. అష్టాదశ వర్ణనల్లో కూడా ఆమెకి స్థానంలేదు. అయినప్పటికీ ప్రబంధకవులు ఏకాంధ్రో రిప్ప ఆం దరూ పుష్పలావిక వర్ణనచేసి వారి వారి సరదాలను తీర్చుకున్నారు. అదీ కూడా చాలాసరసంగా, నర్మగర్భంగా వర్ణించి, పూలబజారులో సరససాహిత్య సుగుం ధాల్ని విరజిల్చారు. అవి ఆనాటి వారి సరసశృంగార తత్వానికీ, విలాసమయ జీవితానికీ మచ్చుకునకలు.

పుష్పలావిక అంటే పూలమ్మే స్త్రీ అని అర్థం. ప్రస్తుతకాలంలో పూలమ్మేది ఎవరైనా, ఆనాడు మాత్రం స్త్రీలే అమ్మేవారు. పూలకీ 'కొమ్మ'లకీ అవినా భార సంబంధం పూబాస్త్రీలూ కూడా కోమలలే కదా! పూలు అమ్మేది స్త్రీల యినా కోనేది మాత్రం పురుషులే. అలా

కాకపోతే పూలబజారులో సరసా లకు తావుండదుమరి. ఆముక్తమాల్యద లోని ఈక్రిందిపద్యంవల్ల పురుషమాలా కారులనుండి పూలను గ్రహించడం దోషం గా భావించేవారని తెలుస్తోంది. ఎన్నినూఁ గూర్తు నన్న విను మేమును

దాల్చిన మాల్యమిచ్చున
పిన్నది రంగమందయిన పెండిలి
సెప్పుము మున్నుగొంటి నే
వన్నన దండయొక్క మగవాడిడ నేనుఁ
దెలుగు రాయడన్
గన్నడ రాయ యొక్కొడువఁ గప్పు
ప్రియూపరిభుక్త భాక్కధన్
1 ఆ 14 ప.

అని తెలుగురాయడుగన్నడరాయని కోర తాడు, యెట్లావతారంలో సుదాముడనే మాలాకారుని నుండి కృష్ణుడు పూవులను గ్రహిస్తాడు. ఆదోష పరిహారంకోసం ఆముక్తమాల్యద కథను చెప్పుమనికలలో కన్పించి చెప్తాడు.

ఇక పుష్పలావిక వర్ణనలో పూలబేరా లకు సంబంధించిన అర్థం, శృంగారానికిసం బంధించిన అర్థం రెండూఉంటాయి. స్త్రీల ఆంగాలని పుల్లలలో ఉపమించడం కవితా సమయం. ఒక్కొక్క ఆంగానికి ఒక్కొక్క పువ్వు ఉపమానంగా దూధిఅయింది, పుష్పలావిక వర్ణనచేసిన మొదటికవి న న్నిచోడుడు.

వీడివీధులఁ బుష్పలావికలు గలయ
నెత్తిపట్టిన క్రొవ్విరి యెత్తు లొప్పె
సతులపై నెలయొ నవ్విట సమితిసేయ
మదనుజేర్చిన యలరంప పాదులవోరె -
కు. సం. 8 ఆ 122 ప.

అని వీడివీధులలోనూ పుష్పలావికలుంచిన క్రొత్తపూలప్రోగుల్ని మెత్తుల్ని, మకను దేరి యుంచిన పూవుటమ్ముల పాదు లలో ఉపమించాడు. 'కుమార సంధ వము' అర్వాచీన గ్రంథమని ఆచార్య కొర్రపాటి శ్రీరామమూర్తిగారి అభి ప్రాయం. అతర్వాత ప్రబంధకవుల కంటే ముందు పిల్లలమరి పినవీరన 'శృంగార కావంతలము'లో పుష్పలావిక వర్ణనచేశాడు.

వెలకుఁ దగం బ్రసూనములు వేడుచు
మార్వరికింప నెత్తులం
గలసి చిగుళ్ళు వెట్టి యడకట్టిన
క్రొవ్విరి మొల్లపూవులె
త్తులు దళనాధర ద్యుతులఁ దోచినఁ
బైకొసరివిగా విటు
ల్విలువగ వారిచిత్తములువిల్తురు

తత్పురి పుష్పలావికలో 1 ఆ 88 ప. అని కవే అక్కడి పుష్పలావికల దగ్గరి విటులు కొసరి కొసరి ఎలా పూలను కొంటాకో చెప్పాడు. అయితే ఆ తర్వాత పుష్పలావిక వర్ణన చేసిన కవులు మృగ కొంత ముందుకుపోయి వాగ్యోపవాక్యాల ద్వారా మంచి చమత్కారాన్ని సాధించారు.

సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తన ఆముక్తమాల్యదలో-

'వెండి యానీదండ వెలయెంత?'

వాదండకును వెలబెట్ట నెవ్వనితరంబు కలువతావులు గానమలి కదంబక వేణి

కలువతావులు వాడక మెకలుగునె కడివోదు నాకిమ్మ పడలి యాగేదంగినన కడివోమి ముందటికి జాడు

జాతులే సంబుజేక్షణ పద్మినులు సైరము నున్న యెడ జాతులునికి యరుదె'

... .. 2 ఆ. 19 ప.

(స కే వ మ)

5. పశ్చిమగోదావరి జిల్లా - స్థలనామాలు

— డా. లక్ష్మీకృష్ణ కౌటమల్లేశ్వరరావు

పశ్చిమగోదావరి జిల్లాకు తూర్పున గోదావరి, దక్షిణన బంగాళాఖాతం, కృష్ణా జిల్లాలు, పశ్చిమాన కృష్ణాజిల్లా ఉత్తరాన ఖమ్మంజిల్లా వ్యాపించి ఉన్నాయి.

చరిత్ర: దొరికిన కాసనాలు, నాణేలు మొదలయిన ఇతర సామగ్రినిబట్టి చరిత్రకు తెలిసినంతవరకూ ఈ జిల్లాలో ఆంధ్ర శాతవాహనరాజులే ప్రాచీనులు. క్రీ. పూ 280లో అశోకుడు శాతవాహనున్ని జయించాడు కాని వారి పాలనను అంతం చేయలేదు. క్రీ. శా. 7వ శతాబ్దముంచి తూర్పు చాళుక్యులు ప్రాథమంలోకి వచ్చారు. బాదామి చాళుక్యరాజయిన రెండవ పులికేళి క్రీ. శా. 616లో పితాపురం ఏలూరులను జయించి తన ప్రతినిధిగా కుబ్జ విష్ణువర్ధనుణ్ణి నిలిపాడు. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శా. 632లో న్వతంత్రతను ప్రవేశించుకొని పెదవేగి రాజధానిగా వేంగి సామ్రాజ్యాన్ని, తూర్పు చాళుక్య వంశాన్ని స్థాపించాడు. ఈ వంశం దాదాపుగా అయిదు శతాబ్దాల కాలం వేంగి సామ్రాజ్యాన్ని పాలించింది. క్రీ. శా. 999లో చోళరాజయిన రాజరాజ తూర్పు చాళుక్య సామ్రాజ్యాన్ని జయించి, శక్తివర్మను తన సామంతునిగా నియమించాడు. అతని పోదరుడయిన విమలాధిత్యుడు మరల వేంగిని జయించి గంజాం జిల్లాలోని మహేంద్రగిరి వరకుగల భూభాగాన్ని పశవరచుకున్నాడు. అతనికుమారుడు రాజరాజనరేంద్రుడు క్రీ. శా. 1022 నుంచి 1082 వరకు రాజ్యమేంద్రవరం రాజధానిగా వేంగిసామ్రాజ్యాన్ని పాలించాడు.

రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరం అతని తమ్ముడు విజయాదిత్యుడు రాజయ్యాడు. ఈ కాలంలోనే రాష్ట్రకూట

రాజయిన రెండవ విక్రమాదిత్యుడు రెండు సార్లు వేంగి సామ్రాజ్యంమీద దండెత్తాడు. కాని చోళరాజు అతనిని తరిమివేసి వేంగి సింహాసనం మీద విజయాదిత్యుణ్ణి నిలిపాడు. ఇతడు కళింగదేశంలోని చక్రకోట వరకు గల భూభాగాన్ని జయించి వేంగి సామ్రాజ్యంలో కలిపాడు. క్రీ. శా. 1089లో చోళరాజు మరణించడంతో బాదామి చాళుక్య రాజు అవ విక్రమాదిత్యుని సాయంలో చోళ రాజు కుమారుడు సింహాసనాన్ని పశవరచుకొన్నాడు. మనవడిగాను, దత్తుడుగాను తన హక్కునియిపుకోవటానికి కులోత్తుంగుడు ఆరవ విక్రమాదిత్యుడితో పోరాడి కులోత్తుంగ చోళుడనే పేరుతో చోళసామ్రాజ్యానికి వేంగిసామ్రాజ్యానికి అధిపతి అయ్యాడు. వేంగికి మాత్రం తన పివతండ్రి విజయాదిత్యుణ్ణి ప్రతినిధిగా కొవసాగవిచ్చాడు. క్రీ. శా. 1077లో విజయాదిత్యుని మరణానంతరం తన రెండువకుమారుడు రాజరాజును ప్రతినిధిగానియమించాడు. కాని అతడు దానికి ఇష్టపడకపోగా 1078లో అతని సోదరుడు పీచోడుడు ప్రతినిధి అయ్యాడు. 1084లో కులోత్తుంగ చోళుని పెద్దకొడుకు రాజరాజ చోడగంగు ప్రతినిధిగా వచ్చాడు. మరల 1089లో పీచోడుడు ప్రతినిధి అయి 1093 వరకు ఉన్నాడు. బాదామిచాళుక్య రాజయిన ఆరవవిక్రమాదిత్యుడు క్రీ. శా. 1120-1124 లమధ్య వేంగివిషయమీదయ్యాడు క్రీ. శా. 1163 నుంచి 1186 వరకు మూడవ గొంక రాజు ఈ ప్రాంతాన్ని పాలించాడు. 13వ శతాబ్దం ప్రారంభంనాటికి ఈ ప్రాంతంకాక తీయాల వరమైంది. క్రీ. శా. 1182 నాటికి దుద్రదేవుడు శ్రీశైలంనుంచి బంగాళాఖాతం వరకు గల భూభాగాన్ని జయించాడు. 1190లో

అతని కుమారుడు గణపతిదేవుడు రాజయ్యాడు. అతనికర్వార దుద్రమదేవి కాకతీయ సామ్రాజ్యాన్ని పాలించింది. క్రీ. శా. 1202లో ప్రతాపరుద్రుడు రాజయ్యాడు. 1323లో కుగ్గర్ ప్రతాపరుద్రుణ్ణి జయించాడు. ఈ సమయంలో ఈజిల్లా దక్షిణ భాగం కొండ వీటి రెద్దిరాజుల అధీనంలోను, ఉత్తరభాగం కళింగ సామ్రాజ్యంలోను భాగాలుగాఉన్నాయి. క్రీ. శా. 1515లో ఈ ప్రాంతం కృష్ణదేవ రాయలవశమైంది కాని గజపతుల పాలనలో ఉంది. క్రీ. శా. 1512లో కులీకుతుబ్షా కుతుబ్షాహ వంశస్థావన చేశాడు. ఇతనికి ఒరిస్సారాజుకు కుదిరిన ఒప్పందంవల్ల కృష్ణా గోదావరుల మధ్యభాగం గోల్కొండ సామ్రాజ్యంలో ఉంది. క్రీ. శా. 1704లో గోల్కొండ నవాబు లాసీషా మరణంతో ఈజిల్లా ఔరంగ జేబు వరంకాగా అతడు అనపెటాను దక్కను సుదేదాక్షగానియమించాడు. క్రీ. శా. 1748లో అనపెటా మరణించగా తనకు ముదేదారు కావటానికి సాయపడిన ఫ్రెంచివారికి నలాబత్ జుగ్ వరసాపురం, కొండవీడు రాజ్యాలను ఇచ్చాడు. ఈ ప్రాంతమంతా 1801 నాటికి ఇంగ్లీషువారి పశమైంది. 1859లో రాజమండ్రి, మచిలీపట్నం, గుంటూరు స్కార్పులు కృష్ణాగోదావరి జిల్లాలుగా రూపొందాయి. 1804లో ఈరెండు జిల్లాలు మరల విభజింపబడి 7 తాలూకాలతో పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా అవతరించింది. 1942లో తూర్పుగోదావరిజిల్లా నుంచి పోలవరం తాలూకాను పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలోకలిపారు. 1985 లో ఈజిల్లా మండలాలుగా విభజించబడింది.

భౌ పా వి శే పా లు

ఏకపద ఘటిత గ్రామాలు :

ఈ జిల్లాలోని ఊళ్ళపేర్లలో ఉండి కవిటం, కాజ, కాళ్ళ, గొంది చిదివి జత్తిగ, తేవ, పాళి, మైవ, మోర్త, వింజరం, వేంద్ర

మొదలయిన గ్రామాలపేర్లు ఒకే పదంలో ఏర్పడ్డవి.

సమానఘటిత గ్రామానామాలు :

వ్యవసాయపరిశీలనలో సమానరూపంలో ఉన్న గ్రామానామాలు మూడు రకాలుగా ఉన్నాయి. అవి సిద్ధ, సాధ్య, అచ్చికమిశ్ర సమానఘటితాలు.

సిద్ధ సమాన ఘటితాలు :

ఉదా : నరసింహపురం, రామానుజపురం, శ్రీనివాసపురం, సిద్ధాంతం.

సాధ్యసమాన ఘటితాలు :

ఉదా : ధర్మాజిగూడెం, వెంకటరాజు పురం.

అచ్చిక సమాన ఘటితాలు :

ఉదా : ఎనమడుగు, పెనుమడుగు.

మిశ్ర సమాన ఘటితాలు :

ఉదా : పురుషోత్తవల్లె, భువనవల్లె.

ఈజిల్లలోని కృష్ణాపురం, భోగపురం, రంగపురం, వెంకటాపురం మొదలయిన సిద్ధసమానఘటిత గ్రామానామాల్లో సహజంగా ప్రాస్వాంతమైన విశేషణం దీర్ఘాంతంగా మారడం విశేషం. ఇలాగే పదమధ్యంలో సహజంగా ప్రాస్వత ఉన్నచోట్ల కూడా దీర్ఘత్వం గోచరించడం చక్రాయగూడెం, బానాయ పాలెం మొదలయినపేర్లలో కనిపిస్తుంది.

విశేషణాలు :

ఈ జిల్లాలో సమానరూపంలో ఉన్న గ్రామానామాల్లోని విశేషణాలను ఈక్రింది విధంగా విభజించవచ్చు.

అవి

1. వాతావరణ సూచకాలు :

ఉదా : ఎండగంది, ఎండవల్లి

2. పరిమాణ సూచకాలు :

ఉదా : చినకావవరం, చినరామచంద్ర పురిం, పెడకోవల్లె, పెద్దేనం

3. గ్రామనామ సూచకాలు :

ఉదా : కొవ్వూరుపాడు, చిక్కాలపాలెం, మద్దూరులంక, వల్లూరువల్లె.

4. పురుషవ్యక్తి సూచకాలు :

అ) తూర్పు చాళుక్య సంబంధులు :

ఉదా : చాళుక్య భీమవరం

ఆ) రెడ్డి వంశ సంబంధులు :

ఉదా : కామరవరం, పోలవరం, వేమ వరం.

ఇ) కాకతి వంశ సంబంధులు

ఉదా : గజవరం

ఈ) గజపతి వంశ సంబంధులు :

ఉదా : పురుషోత్తవల్లె

ఉ) జమీందారీ సంబంధులు :

ఉ. మేదినరావుపేట (శనివారప్పేట జమీం దారీ) ధర్మాజిగూడెం, వెంకటాద్రి గూడెం (నూజిపేడు జమీందారీ)

5. స్త్రీ వ్యక్తి సూచకాలు

ఉదా : అక్కంపేట, ఎర్రంపేట, కాంతం పాలెం. గోరేపట్నం, నంద మూరు, వారంపాలెం.

6) పుష్పసూచకాలు :

ఉదా : కలువచెర్ల, కలవపూడి, మల్లె పూడి.

7) వృక్ష సూచకాలు :

ఉదా : జీలుగుమిల్లి, కంగళమూడి, నేరేడుమిల్లి, బూరుగువల్లి, రావులవల్లె.

8) కాక సూచకాలు :

ఉదా : కాకరవల్లె, దోవపాడు, వంగూరు.

9) నన్య సూచకాలు :

ఉదా : చెరుకుమిల్లి, చోడిమెల్లె.

10) సరీ వృష సూచకాలు :

ఉదా : కుమ్మరపురుగుపాలెం, పాముల పల్లె, బల్లిపాడు.

11) వక్షి సూచకాలు :

ఉదా : కాకినాడ, కొక్కిరపాడు, కోళ్ళ పల్లె, చిలకపాడు.

12) కాల సూచకాలు :

ఉదా : కొత్తగూడెం, కొత్తవల్లె, కొత్త పాడు.

13) వానర సూచకాలు :

ఉదా : సోమవారపాడు, శనివారప్పేట.

14) వర్ష సూచకాలు :

ఉదా : ఎర్రగుంటవల్లె, చేబ్రోలు, నల్ల జర్ల, వెల్లిలింతలగూడెం.

15) భూస్థితి సూచకాలు :

ఉదా : కొండగూడెం, లంకరకోడేరు, పోచూరు.

16) పానీయ సూచకాలు :

ఉదా : పాలకొల్లు, పాలకోడేరు, పాలూరు.

17) సాధన సూచకాలు :

ఉదా : చాటవల్లె, తడికలపూడి, తుపా కులగూడెం.

18) విర్యాణ సూచకాలు :

ఉదా : గుడిగుంట, మేడపాడు.

19) దిక్సూచకాలు :

ఉదా : ఎడవల్లి, చిగురులంక, తూర్పు విప్పరు, వెలివెన్ను.

20) గృహ నామ సూచకాలు :

ఉదా : కర్రావారి సావరం, గజపవారి గూడెం, పుప్పలవారి గూడెం.

21) కుల సూచకాలు :

ఉదా : కంసాలిచేకపూడి, కావవరం, కోమటిగుంట, రాజవరం.

22) అధికార సూచకాలు :

ఉదా : నవాబుపాలెం, ప్రగడవల్లె.

23) మత సూచకాలు :

ఉదా : నందిగూడెం, శివగూడెం, శంఖ చక్కపురం.

విశేషాలు-వాటి వ్యుత్పత్తులు

అగ్రహారం : విరాజా బ్రాహ్మణులకు

దానమిచ్చిన భూమిలేదా గ్రామం, బ్రాహ్మణులు నివసించేవీధి లేక గ్రామం. సం. అగ్రహార-, ప్రా. అగ్రహార - < సం. అగ్రహార - ఉదా : కానూరు అగ్రహారం, పెన్నాడ అగ్రహారం.

అంగి. వి. కృష్ణమొదలైన తిల్లాలలోని ఊర్ల పేర్ల చివరవచ్చే అంకిత రూపాంతరం, సరిహద్దు. ఉదా : పొన్నంగి, రేలంగి, వేదంగి.

అర : ప్రత్యయం. ఉప్పర, కమ్మర మొదలయిన వృత్తి వాచకాలలో 'అర' కు పనిచేసేవాడు అని అర్థం. కాగా గ్రామనామాల్లో పనిచేసే చోటు అని అర్థం. ఉదా : కొమ్మర.

అర్రు : వి. ఉపకరణం, చేరిక, సమీపం. వర్షకు రూపాంతరం. క. అట్టు సన్నిహితంగా ఉండు. ఉదా : ఆగర్రు, కొమర్రు.

అవి : వి. అర్థం ఇంకా పరిశీలించాలి. ఉదా : లేకలి, నీసలి.

-అడ : వివాదమొక్క రూపాంతరం.

సం. వాలు-, ప్రా. వాల < ప్రా. వాలు-

ఉదా : కొమరాడ, బొందాడ.

అము వి. ప్రజ. హిం. ఉ. అమ్ సర్వ సామాన్యమైన < ఉ. అమ్. ఉదా : చివటాం.

అరి : వి. అర్థం పరిశీలించాలి. ఉదా : గూటారి, చిట్యారి, పెంద్యారి.

అరి : వి. కొన్ని గ్రామనామాల్లో ఉత్తర వదం సం. అరి - విరుధమొగమైన.

< సం. అరి : ఉదా : వదారి.

ఇరి : వి. అర్థం పరిశీలించాలి. ఉదా : అత్తిరి, ఉనికిరి, ఎరిమంచిరి, పెనుమంచిరి.

ఊరు : వి. గ్రామం. క. ఊర్, ఊరు త. ఊర్ < మా. ద్రా. ఊర్.

ఏరు : వి. అర్థం : ఉదా : అరేకు, వరిగేరు.

ఓరు : వి. ప్రోలుకు రూపాంతరం. ఉదా :

ఎడవోరు, గంగోరు, విడదవోరు, సత్య వోరు.

కట్ల : వి. అర్థం పరిశీలించాలి. ఉదా : ఆరిట్లకట్ల.

కల్లు : వి. రాయిక. కల్ కలు కల్లు రాయి, త. కల్ 'రాయి', మ. కల్లు రాయి < మా.

ద్రా. కల్. ఉదా : దాగల్లు, మోగల్లు.

కుంట : రూ. గుంట రూ. గుంట. వి.

1) నీటిగుంట; 2) చెరువు 3) భూపరిమాణ విశేషం 4) అరవికరం. సం. కుంట - గొయ్యి, జలాశయం : ప్రా. కుండ - జలాశయం క. కుంట నీటిగుంట. త. కుంట మడుగు. ఉదా : గుండుకొలనుకుంట, రావులకుంట.

కుదురు : వి. 1) పాడు; 2) స్థానం, ఆశ్రయం; 3) నెలపు, అవికిపట్టు క. కుదురు. స్థిరపడు; కుదురు నదిరెండుపాయలకు సముద్రానికి మధ్య ఉండే భూమి. పో. చూ. క. కుదురు. ఉదా : రాయకుదురు.

కుర్రు : రి. మిట్ట ఉదా : ఇరివకుర్రు.

కొలను : రూ. కొల్లు వి. 1) చెరువు, నరస్సు : 2) చిన్నగుంట క. కొణ, కోళ, కొల్లపా చిన్నగుంట, తు. కుళ చెరువు తమ కుళమ్. ఉదా : అరుగొలను, చిననిండ కొలను. కొల్లు రూ. చూ. కొలను ఉదా : పాలకొల్లు.

కోట : వి. 1) దుర్గ 2) దుర్గప్రాకారం. 3) కళ్ళంచుట్టూ వలిగిన గడ్డితో వేసేకట్ల క. కోంటె దుర్గం; తు. కోటె; త. కోట్టి; మ. కోటు < మా. ద్రా. కోట్ - ఉదా : కామవరపుకోట, కొండ్రుకోట.

ఖండ్రిక : వి. 1) చిన్నవల్లె, 2) వన్ను లేకుండ గుత్తకిచ్చిన భూఖండం సం. ఖండ రక్ష - ప్రా. ఖండరక్ష - వన్నులు వమూలు చేసే ఉద్యోగి : మరా. ఖండరఖా చిన్నవల్లె < మరా. ఖండరఖా ఉదా : గురువుగుంట

ఖండ్రిక, జంగంవారి ఖండ్రిక చేటోరు ఖండ్రిక.

గడవ : వి. 1) ద్వారం కిందికమ్మి 2) నాగటితో దున్నిన రెండుచాళ్ళమధ్యగ తల్లి పని భాగం. త. కరై ద్వారం. ప్రదేశం, కటవై గడవ ఉదా : దుంపగడవ.

గండి : వి. 1) పండు, అవకాశం; 2) రంధ్రం; 3) బిలం; 4) గుంట, నీ 5) పీళ్ళు పోయేదారి; 6) చెరువు మొగట్టు తెగినచోటు. క. కండి, గండి బెజ్జం; తు. కండి, గండి; మ. కంటి ఉదా : ఎండగండి.

గిరి : వి. కొండ సం. గిరి. < సం. గిరి. ఉదా. శివగిరి.

గుంట : రూ. చూ. గుంట. వి. 1) నీటి గుంట, 2) చెరువువేరి. ఉదా : ఏవిగుంట, శోమటిగుంట, జీడిగుంట, రూటిగుంట.

గూడెం : వి. 1) బోయవల్లె; 2) చిన్న వల్లె; రివేట. ఉదా : కొండగూడెం, జంగా రెడ్డిగూడెం, తాడేవల్లిగూడెం వల్లయ్య గూడెం.

చెర్ల : వి. కొన్ని గ్రామనామాల్లో ఉత్తర వదం. < చెరువు+రి. ఉదా : వల్లెచెర్ల, కలవచెర్ల, రాచెర్ల.

దీవి. వి. నీటినడిమిదిబ్బ సం. ద్వీప - ప్రా. దీప క. దీప, దీవి, మ. దీవు, దీవు < ప్రా. దీప. ఉదా : వేళూరిదీవి.

దుర్రు : వి. దుర్రు ఉదా : మొగలిదుర్రు.

దుర్రు : వి. తుర్రు. బహుళ తోవ్వలేక తోట అని అర్థంకావచ్చు ఉదా : ఉనుదుర్రు, ఎనమదుర్రు, వెలగదుర్రు.

దేవం : కొన్ని గ్రామనామాల్లో అంత్య వదం సం. దేవ - దేవుడు. < సం. దేవ, ఉదా : కుమార దేవం, పెద్దేవం.

పట్నం : వి. పట్టణం, నౌకాశ్రయంగలి ఊరు. సం. పట్టణ - పత్తన - నౌకాశ్రయం గలి ఊరు, పెద్దఊరు ప్రా. పట్టణ < ప్రా.

వట్టణ ఉదా : కాళాపట్నం, గోపీనాథపట్నం. గోరీపట్నం, మహాదేవ పట్నం.

వట్ట : వి. కొన్ని గ్రామనామాల్లో ఉత్తర పదం. < పట్ట + య + అ వట్ట : వి, స్థానం, చోటు. 2) చిన్నగ్రామం. క. వట్టి ఇల్లు, నిహసం, త. వట్టి గోళం, కుగ్రామం ఉదా : చొడ్డివట్ట, వెల్లంపట్ట.

వర్లు : వి. ఉష్ణవందేభూమి, ఉదా : ఇల వర్లు, కోతలవర్లు, గుంపవర్లు, వద్దివర్లు.

వర్లి : రూ. మిల్లి. వి. చిన్నగ్రామం. క. వళ్ళి, హళ్ళి వర్లై : త. వళ్ళి ఉదా : గోకినే వర్లి, బూరుగువర్లి.

పాక : వి. నదీతీర గ్రామం త. పాక్లమ్ నముద్ర తీరగ్రామం ఉదా : మండపాక.

పాడు : వి. 1) గ్రామం నశించిన ప్రదేశం. 2) దున్నదిభూమి; 3) తిగురుఇసుక నమపాళ్ళలో ఉన్న ప్రదేశం. క. పాడి కొత్తగా ఏర్పరచుకొన్న గ్రామం, త. పాటి వల్లెటూరు, గొడ్లకావర్ల గ్రామం, మ. పాటి, పాటకమ్ గ్రామంలో ఒక భాగం ఉదా : అట్లపాడు, కాగుపాడు, బిల్లిపాడు, రావిపాడు.

పాలెం : వి. చిన్న ఊరు, గ్రామం క. పాల్య, పాళయ, పాళె, పాళెయ త. పాలెయమ్, మ. పాళయం. ఉదా : అచ్చయ్య పాలెం, కాంతం పాలెం, నోవాలుపాలెం.

పురం : వి. నగరం. సం. పుర-నగరం < సం. పుర ఉదా : అలంపురం, నరసా పురం, వెంకటాద్రి ఆస్పారాపు పురం.

పూడి : రూ. మూడి వి. కుగ్రామం. క. పూట్టికుగ్రామం త. పూట్టి నగరం, గ్రామం, తిల్లా, ఉదా : కొండేపూడి, తాడిపూడి.

పేట : వి. 1. నగరం, పట్టణం 2) నగరంలో భాగం 3) అంగడివీధి 4) వర్గ. 5) వరస. క. పేటి వస్తువిక్రయశాల, అంగడి వీధి, వంత జరిగే ఊరు. మ. పేట్ల మదురు వాడ, కాళానగరం. సం. ఏండా విటజయ యందే ప్రదేశం. ఉదా : అక్కంపేట ఎగ్రం పేట, తిరుమలదేవిపేట, నెట్టిపేట.

ప్రోలు : రూ. ఓలు వి. పురం. క. పొటిల్ వట్టణం, నగరం, త. మ. పొటిల్ < మూ. ద. ద్రా. పుటిల్. ఉదా : చేద్రోలు.

మాడు రూ. చూ. సాడు వి. గ్రామం నశించిన ప్రదేశం. ఉదా : నల్లమాడు, పొను గుమాడు.

మామిడి : వి. 1) వృక్షవిశేషం, 2) కొన్ని గ్రామనామాల్లో ఉత్తరపదం క. మా, మామ్, మాపు, త. మామరం : మ. చూ. ఉదా : కోరుమామిడి.

మిల్లి : రూ. చూ. పర్లి. వి. చిన్న గ్రామం. ఉదా : కరుగోరుమిల్లి, కాకరమిల్లి చెరుకుమిల్లి, నేరేడుమిల్లి.

మీరం : వి. 1) మేఘ, వాడు, 2) ప్రదేశం, 3) పొలంగట్టు సం. మర్యాదా సరిహద్దు. ప్రా. మేరా క. మేరె హద్దు. < ప్రా. మేరా. ఉదా : చినమీరం, పెదమీరం.

మూడు : రూ. చూ. పూడి. వి. కుగ్రామం. ఉదా : కాకర్లమూడి, గొరగనమూడి, తంగెళ్ల మూడి.

మెట్ట : వి. మెరక, వర్షాధారంతోపందే నేల, క. మిట్ట కొండ. ఉదా : పెనకమెట్ట. మెల్లి వి. తిరిగియలు వి. మెల్లా ఆరు బయలు < వి. మెల్లా.

రేవుల < రేవు + య + అ వి. 1) నది మొదలయిన చోట్ల దిగులానికి ఏర్పాలు చేసిన ప్రదేశం 2) సముద్రంలో ఎగుమతి దిగుమతులు జరిగేచోటు ఉదా : అరికిరేవుల.

సంధులు :

వళ్ళిమగోదావరి తిల్లాలోని గ్రామనామాల్లోని సంధులన్నీ తెలుగు సంధులే.

అకారసంధి :

అ+అచ్చు = అచ్చు

అ+అ-పొన్న + అంగి = పొన్నంగి.

అ+ఊ-కొంమ+ఊరు=కొంమూరు.

నందమ + ఊరు=నందమూరు.

ఇకారసంధి :

ఇ+అచ్చు = అచ్చు.

ఇ + ఇ = అత్తి + ఇలి = అత్తిలి.

మంచి + ఇలి = మంచిలి.

ఉంచి + ఇలి = ఉంచిలి.

ఉకారసంధి :

ఉ+చ్చు=అచ్చు.

ఉ + ఇ = క్రొవ్వ + ఇడి = క్రొవ్విడి

ఉ + ఏ = తాడు + ఏరు = తాడేరు.

ఔవవిభక్తి కసంధి :

గోరు+ఏరు = గోడేరు.

తూడు + గుంట = తూటిగుంట

ముప్పలు + పాడు = ముప్పరిపాడు.

ద్రువప్రకృతికసంధి :

పెను+తువ్వ = పెన్ + తువ్వ = పెందువ్వ

ఋగమసంధి :

పొంగు+ఊరు = పొంగు + టు+ఊరు = పొగుటూరు.

పుంప్యాదేశసంధి :

కామవరము + పాడు = కామవరపు + పాడు = కామవరప్పాడు

సోమవరము+పాడు = సోమవరపు+పాడు = సోమవరప్పాడు.

జానపదవ్యుత్పత్తులు :

ఊళ్ళకుపేట్లు ఏర్పడటంలో భౌగోళికస్థితి గతులు, చరిత్ర మొదలయిన అంగాలు ప్రాధాన్యం వహిస్తాయి. అయితే పేట్లు ఏర్పడిన తర్వాత కొన్ని ఊళ్ళ అసలు వ్యుత్పత్తులు మరుగున పడిపోగా వాటి స్థానంలో కొన్ని కృతకంగా సృష్టించిన పురాణగాథలు చోటుచేసుకుంటాయి. ఇటువంటి వ్యుత్పత్తుల్ని కృతక వ్యుత్పత్తులు లేక కొన్ని జన నిరుక్తులు అంటారు. కొన్ని జననిరుక్తుల్ని కొన్ని చారిత్రికవ్యుత్పత్తుల్ని పరిశీలిద్దాం.

గణపవరం :

ఇదికాకతి గణపతి దేవునిపేర వెలసిన ఊరు.

చిలకపాడు :

ఇది శుక మహర్షి తపస్సుచేసిన ప్రదేశం అటకానిట్టి చిలకపాడు అయిందట.

దువ్వ :

దుర్వాసుడు తపస్సు చేసిన ప్రదేశము.
దొరసానిపాడు :

150 సంవత్సరాలక్రితం ఒక కాసిద్దారు ఈ గ్రామాన్ని తనకుమార్తెకు పనుపు కుంకుమ మావ్యంగా ఇచ్చాడట. అప్పటి నుంచి ఇది దొరసానిపాడు అనిపిలువబడు తున్నదట.

నిడదవోలు :

ప్రాచీన కాలంలో ఇది నిరవధ్యపురము, నిరవధ్యప్రోలు అని పిలువబడేది. ఇది క్రీ॥ శ॥ 899-729౨ మధ్యనిరవధ్య దిను దాంకితుడయి వేంగీసామ్రాజ్యాన్ని పాలించిన తూర్పు దాకుక్కరాజు రెండవ విజయాదిత్యుని పేర నిర్మింపబడిన ఊరు. ఆంగ్లేయుల పుణ్యమా అని నిడదవోలుగా మారింది.

మండపాక :

వి. ఇది మండవ్య మహర్షి తపస్సుచేసిన ప్రదేశమట.

మేడినరావుపాలెం :

శనవంప్పేట జమీందారు మేడినరావు గుంటి నరసింహరాజు రైర్యసాహసాలకు మెచ్చి ఇచ్చిన ఊరుఇది. జమీందారుపేరిట మేడినరావుపాలెం అని పిలువబడుతోంది.

విజయరాయి :

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పెదవేగికోటను జయించి ఆ సమీపంలో ఉన్న ఈ గ్రామాన్ని బ్రాహ్మణులకు దానం చేశాడట విజయశిలా నగరం అనిపేరుగల ఈ ఊరు తెలుగులో 'విజయరాయి' అయిందట.

వేగేశ్వరపురం :

ఇది యోగులు తపస్సు చేసిన ప్రదేశం కనుక 'యోగేశ్వరపురం' అని పిలువబడి క్రమంగా వేగేశ్వరపురం అయిందట. విహార వేగిరాజరానిగా పాలించిన తూర్పు దాకుక్క రాజు ఎవరి పేరిటనో వేగేశ్వరపురం వెలసి ఉండవచ్చు.

వేదన

బులుసు వేంకటేశ్వర్లు. ఎం. ఎస్..సి.

ఏమిదో తెలియని మాయ రోనుంచి ప్రవంచంలోకి వస్తున్న పని దిద్ద కళ్ళువిప్పిన ఓణంనుంచి చూస్తున్న దేమిటి? మొట్ట మొదటగా రంగులన్నీ కలబోసిన తెలుపురంగు నిర్వేదానికి, స్వచ్ఛతకి ప్రతీక యైతే

రంగుల ప్రవంచంలోకి అడుగెట్టిన బాల్యం అర్థంకాని ఆయోమయ స్థితినుంచి ఎదిగిన యవ్వనం -

వ్యర్థ వాగ్దానాలతో స్వార్థరాజకీయాలతో నిండిపోయిన సంఘంలో వాసనలేని

పువ్వులా గమ్యంలేని నావలా

నిరర్థకపు జీవితంలో అడుగెట్టి సాగించి ఈ జీవితమెందుకు అనే తత్వస్వల్పావధి తిరిగి ఏదో తెలియని మరోలోకంలోకి

పోతున్న జీవుడు.

ఈ జీవితానికర్థం ఏమిటి :

ఈ జన్మకు సార్థకత ఏమిటి :

ఈ చిన్న సత్యం తెలిసేదెప్పుడు :

(* *)

మొత్తంమీద ఇటువంటి కృతక వ్యుత్పత్తుల్ని మినహాయస్తే ఈ జిల్లా గ్రామనాహుల్లో తెలుగుపాఠ ముప్పాతిక వంతుకాగా సంస్కృతాది ఆర్యభాషల ప్రభావం పాతికవంతు కనిపిస్తున్నది.

(* *)

6. మధుచంద్రిక

— శ్రీ ప్రభాకరమఘవాలు

మదిలోన నీ కలపే మెదలుతూ ఉన్నాది ఎదలోన ఏదేదో ఎగిసి పడుకున్నాది

సాగరానికి వాగు సాగుతూ ఉన్నాది

నా మనసు నీ వంకే లాగుతూ ఉన్నాది

నీ కోసమే వేచి, ఆకాశమై చూచి

దేశాలు, వానాలు వెదకి నే నలసిపోయాను

నావలో కూర్చోని నిన్ను నే కలపోసి

నీ ఊసులన్నీ తలచి ఉస్సురసుకున్నాను అంతలో

కనుల ముందే నీవు నిలుచోని ఉన్నావు

చూపేది కలయేమో చూపేది మాయేమోనని

గిల్లుకోని చూసి కళ్ళు నులిమీచూసి

మళ్ళి చూసే సరికి మాయమై పోయావు

నా చెంతనే ఉండి కూనింక మళ్ళి

ఏ పొంత తెలుసని చింతతో రోకాన్ని

కలయటాస్తూ ఉంటే కిలాకిలా నవ్వావు

నీ వెదురుగా రేపు ఎదలోనే ఉన్నావు

దాగుండి నాలోనె నా గుండె లోలోనె

దోబాచు లాడుతూ నను దోకు కున్నావు

పడగారి నావలేను కడగండ్ల నోవలేను

ఎండనే పడలేను ఎడబాటు మండలేను

తెప్పనైతే నీవు ఏరు నేనొకాను

తెప్పనైతే నేను తెరచావ నీవేను

మూరలు, తీరాలు తేలుతూ పోదాము

వేరు రేదని మనము చేరునై పోదాము

కన్నీటి ఏటినే దాచేసి పోదాము

కలలోని రోకాలు కలిసెళ్ళి చూద్దాము

కరువు లేదే మనకు కల్పకరువున్నాది

బలమైన చెరిమనే కలిమొకటి వున్నాది

ఒడుదుడుకు లే లేక యిరువురము విడిపోక

కడలిలో మన పదివ సాగేను కడదాక

...—...

7. రససిద్ధాంతంపై రసవత్తర గోష్ఠి

— డాక్టర్ మిరియాల రామకృష్ణ

15-9-90 మధ్యాహ్నం ప్రభుత్వ కళాశాల సాహిత్యోత్తర విభాగం-తెలుగు కాఫీ అభ్యంతర సుద్దేశించి ఆచార్య డా॥ పి. యస్. ఆర్. అప్పారావు (కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయ దృశ్యకళావిభాగం) రససిద్ధాంతం మానవజీవితానికి ఎలాముడి పడిఉన్నదో భారతీయాలంకారికలు ఆ సిద్ధాంతాన్ని ఎలా రూపొందించాలో అనేక నిదర్శనాలిస్తూ ఉపన్యసించి మనో వికాసాన్ని చిత్తరంజనాన్ని కలిగించారు. కళల విషయంలో పాఠశాల తల మధ్య ఒక సంఘర్షణ వచ్చినపుడే అవి పునరుజ్జీవనం పొందుతాయని అంటూ జానపద కళామూలాలకే భవిష్యత్తు ఉజ్వలంగా ఉందని ఉద్ఘాటించారు.

ఈసభను ప్రారంభిస్తూ డాక్టర్ మిరియాల రామకృష్ణ, రాజమహేంద్రవరం మన సాహిత్యానికి పుట్టినిల్లనీ అందులో ప్రభుత్వకళాశాల ఎందరో సాహిత్యజేతల అలసా పాలసా అందుకున్నదనీ చెబుతూ తెలుగుఆకాడమికి రూపకల్పన చేసిన ఆచార్య పి. యస్. ఆర్. అప్పారావు ఈ కళాశాలలో ఆంధ్రోపవ్యాసకులుగా పనిచేసినవారేనని గుర్తుచేశారు. శ్రీ అప్పారావు ప్రాచ్య-పాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతాలను కలబోసి వడబోసి నాట్యకాస్త్రం, తెలుగునాటక వికాసం వంటి గ్రంథాలను వెలియించారని ఆయన సాహిత్య జీవితం త్రిపుటిగా అధ్యయనం, ఉపన్యాసం, గ్రంథరచన అనే మూడురేఖలతో వికసించిందనీ పేర్కొన్నారు. విద్యారంగం, సాహిత్య

రంగాల్లో ఆయన కృతార్థతల్ని అభినందించారు.

రససిద్ధాంతం గురించి అరటిపండు ఒలిచి పెట్టినంత సులువుగా బోధించారు అప్పారావుగారు నిత్యజీవితాన్ని ఒక కొలలద్దగాతీసుకుంటూ. ప్రేక్షకుడు, శ్రోత, సామాజకుడు, పాఠకుడు, సుమనస్కుడు, సహృదయుడు వంటి పారిభాషిక పదాలను గురించి వివరించుతూ రసం వీరిలోనే నిద్రాణంగా ఉంటుందనీ కుష్మకాష్ఠానికి నిప్పులుట్టిస్తే ఏవిధంగా మొత్తం అంటుపంటుందో అలాగే శ్రవ్య దృశ్యకావ్యాలలోనివిభవలవల్ల మనం ఉనికిపడి కదిలి జలదరించి రసానుభవం పొందుతామనీ ఆయన వివరించారు. బాధకలిగించే రాద్రభీభత్సాలు కూడా కావ్యంలో వ్యక్తమయినపుడు మనకు మనస్సులో కలిగేది ఆనందమే అన్నారు. మనకు ట్రాజెడీలు లేవనీ, అందుకు కారణం మన జీవితదృక్పథమే అనీ కావ్యనాయకుడితో మనం తాదాత్మ్యం పొందడంలే మనీ చెప్పారు.

అయితే పాశ్చాత్యుల విషయాంతర నాటకం హామియాతీ వైద్యంలాగ మనిషికి భయశోకదుఃఖ నుంచీ విముక్తి కలిగించే ప్రయత్నం అన్నారాయన. రసానుభూతిలోని వివిధ దశలను అయిదింటిగా వర్గీకరిస్తూ ఇంద్రియస్థాయి, భావస్థాయి, భావస్థాయి, సాధారణ కరణస్థాయి, తామత్వస్థాయి అని పేర్కొన్నారు. ఆనందానుభూతి ఒక మిషమైనా కలిగితే అది రసమే అంటూ

ఇంగ్లీషులో త్రిల్లు (Thrill) కీ రసానికీ తేడా లేదన్నారు. 'స్థాయిభావం'గురించి విశేషంగా వివరించారాయన.

విద్యార్థులు జానపద దృశ్యకళల భవిష్యత్తేమిటనీ- అప్పారావుగారిని ప్రశ్నించగా ప్రభుత్వం ఏదైనా జానపద దృశ్యకళలకే ప్రోత్సాహమివ్వక తప్పదనీ 'క్లాపికల్' కొండలకోసమేనని పాపులర్ అందరి కోసమూనీ వివరించారు సార్వజనిక సార్వకాలిక కళామూలాలన్నప్పుడు వస్తువులో నిమిత్తంలేకుండా కూడా కళ జీవిస్తుందంటూ కన్యాశుల్కాన్ని పేర్కొన్నారాయన.

వమారి మహాలక్ష్మి (ఎం. ఏ. విద్యార్థిని) వందనసమర్పణ చేశారు,

...—...

రచయితలకు మనవి:

రచనలు ప్రాత తప్పులు
లేకుండ, చదవడానికి
వీలుగా స్పష్టంగా
ఉండాల్సి.

చందాదారులకు మనవి :

చందాకాలం పూర్తికాగానే
తమంత తాముగాచందా
పంపించి సహకరించండి.
తమ పూర్తి ఎడ్రెసు
పిన్ కోడ్ తోసహా
స్పష్టంగా తెలియ
పరచండి.

8. దర్మ రక్షతి రక్షితః

— శ్రీ ఆచార్య దర్శా మార్గనారాయణ F. I. E.

(‘మానవేధర్మకాస్త్రే, భృగుప్రాక్తాయాం - సంహిత’ నుండి గ్రహించబడినది.)

శ్లో॥ యత్ర ధర్మో హ్యధర్మేణ సత్యం
యత్రా నృతేన చ,
హస్యతే ప్రేక్షమాణానాం హతా
స్త్ర సభాసదః॥
మను. అ. 8 - శ్లో॥ 14.

తా. ఎచ్చట సభ్యులు చూచుచుండ గనే, ధర్మ - మధర్మము చేతను, సత్య మసత్యము చేతను, కొట్టపక నో అచ్చట సభ్యులపాపముచే గొట్టబడుదురు.

శ్లో॥ ధర్మ ఏవ హతో హంతి
‘ధర్మార్థరక్షతి రక్షితః,’
తస్మాద్ధర్మో న హంత వ్యో మానో
ధర్మో హతోఽఽధీత్ ।
మను. అ. 8 - శ్లో॥ 15.

తా. ధర్మము చెఱుపబడినదై మనలను జెఱుచును. ధర్మమును మనము కాపాడితి మేని మరలనది కాపాడును కావున ధర్మ మును నశింపజేయరాదు. ధర్మము నశింప జేయబడనిదై మనలను నశింపజేయ వుండును గాక.

శ్లో॥ వృషాహీ భగవాన్ ధర్మ స్తస్యయః
వరులే హ్యుత్తమే,
వృషలం తం విదుర్దేవా స్తస్మాద్ధర్మం
న లోపయేత్॥
మను. అ. 8 - శ్లో॥ 16.

తా. పూజ్యమైన ధర్మము, కోర్కెల నన్నింటిని వర్షించుచున్నది. కావున వృష మనబడును. అట్టి వృషము నేవడు నిషేధించునో, వాడే వృషులుడులుగు (కూడుడు) అనబడునుగాని, జాతీచే

వృషులుడు, వృషులుడుకాదు. కనక ధర్మము మీఱరాదు.
శ్లో॥ ఏక ఏక సుహృద్ధర్మో నిధనేఽప్యను
యతి యః,
శరీరేణ సమం నాశం సర్వమన్యధ్ధిగచ్ఛతి.
మను. అ. 8 - శ్లో॥ 17.

తా. ధర్మమునది యొక్కటియే ముఖ్య స్నేహితుడు. ఏలయన మరణానంతరము నైతము ధర్మమునెడి స్నేహితుడే మన లను వెంబడించును. మఱియు దక్కినది యెల్లరు మన శరీరము తోడనే నాశము నొందుచున్నది గదా.

శ్లో॥ పాదోఽధర్మస్య కర్తారం
పాదస్సాక్షిణ మృచ్ఛతి,
పాద స్సభాసద స్సర్వాన్ పాదోరాజాన
మృచ్ఛతి
మను. అ. 8 - శ్లో॥ 18

తా. నాల్గు పాదములు గలదగు నధర్మమున నొక్కొక్క భాగము అన్యాయ మును నొనర్చు వానిని మఱియొక్క భాగము సాక్షిణి మఱియొక్క భాగము సభ్యులనందఱిని మఱియొక భాగము రాజును బొందును.

శ్లో॥ ధృతిః త్వామా దత్తాఽస్తేయం శౌచ
మింద్రియ నిగ్రహః
ధీర్విద్యా సత్యమశ్రోధో దళకం ధర్మ
అక్షణమ్॥
మను. అ. 6 - శ్లో॥ 92

తా. సంతోషము, కీడోనర్చనవారికి ముఖం కీడుచేయవండుట యను త్వామ, వికారములకు హేతువున్నను, మార్పు నొందవండుట యను దమము, ఒరుల కస్తువు నపహరింపవండుట, మంటితోను

నీటితోను దేహమును గడుగుట యను శౌచము, విషయముల నుండి యింద్రియ ములను మఱల్పుట, శాస్త్రానులరహా స్యము నెఱుగట, ఆత్మజ్ఞానము, ఉన్న దున్నట్లు చెప్పట, కోపములేమి యను నీ పదియు ధర్మమునకు గుఱుతులు.

శ్లో॥ ఆచార్యోఽబ్రహ్మణో మూర్తిః
పితా మూర్తిః ప్రజాపతేః ।
మాతా పృథివ్యా మూర్తిస్తుభ్రాతా
స్వామూర్తిరాత్మనః॥
మను. అధ్యాయ. 2 - శ్లో॥ 225

తా. ఆచార్యుడు పరమాత్మ స్వరూ పుడు, తండ్రి హిరణ్యగర్భ స్వరూపుడు, తల్లి భూదేవి స్వరూపురాలు, అన్న ఆత్మ స్వరూపుడు - వీరు దేవతారూపులు, కావున వీరిని దిరస్కరించరాదు.

శ్లో॥ ఇమం లోకం మాతృభక్త్యా పితృ
భక్త్యా తు మధ్యమమ్ ।
గురుకుశ్రూక్షమాత్వేన
సత్యలోకం సమక్నులే ।
మను. అధ్యాయ - 6 శ్లో॥ 283

తా. మాతృభక్తిచే నీ భూలోకమును, పితృభక్తిచే నంతరిక్షమును, గురుకుశ్రూషచే బ్రహ్మలోకంబును బొందు చున్నాడు.

శ్లో॥ ప్రాణాయామా బ్రాహ్మణస్య
త్రయోఽపి విధిరత్కృతాః ।
వ్యాపృతిప్రణవైర్యక్తా విజ్ఞేయంపరమం
తపః॥
మను. అ. 6 - శ్లో॥ 70.

తా. వ్యాప్యృతి ప్రణవములతోగూడ శాస్త్రప్రకారము బ్రాహ్మణుడు మూడు ప్రాణాయామము లైనను జేయ వలయును. అదియే యాతనికి నుత్తమ తపస్సుయని యెఱుంగవలయును.

శ్లో॥ అధి యజ్ఞం బ్రహ్మ జపే దాధి
దైవిక మేవ చ

అధ్యక్షులకు చ సతతం వేదాంతాభి
హితం ద యో ||
మను. అధ్యాయం 88

తా. యజ్ఞ ములఁ గూర్చినదియు, దేవ
 తామూర్తినదియు, జీవాత్మను గూర్చి
 యును, వేదాంతము అందుఁ ప్రతి
 పాదముననుసరించినదియైన వేద మును
 విధిగావించి పఠయింతు.

సత్యం బ్రూయాత్ప్రియం
సత్యం న బ్రూయాత్సత్య మప్రి
యమ్

అధ్యాయం చ వాస్తవం బ్రూయా దేవ
ధర్మస్స వాతనః ||
మను. అధ్యాయ - 4. శ్లో. 138

తా. విన్నది విన్నట్లును, చూచినది
 చూచినట్లును, చెప్పట సత్యము, అట్టి
 సత్యమును చెప్పవలయును. ఎదుటి వాని
 కన్నా నేర దగినట్లు చెప్పట ప్రియము,
 సత్యమును బలుకవలయును. సత్య
 మును నప్రియమును జెప్పరాదు.
 సత్యమును నసత్యమును బలుక
 నరాదు. ఇది వేదమాలముగాన సువాది
 ధర్మము.

అత్ర వాస్తవం తాత్పర్యం తే రమంతే
తత్ర దేవతాః ||

అత్ర తాస్తు న పూజ్యం తే సర్వా
స్తత్రా ఫలాః క్రియా
మను. అధ్యాయ. 8 - శ్లో 56.

తా. ఏకలమన స్త్రీలు (నతివలు)
 వారిని పూజించుదురో, ఆమలము వారిపై
 పూజలు దయ గలిగియుండును. ఏకల
 మునకు మన్ననలు లేవో, యామలము
 వారికి క్రియలన్నియు, నిష్ఫలములు.

అధ్యక్షులకు భార్యయ భర్తా భర్తా
భార్య తదైవ చ
అధ్యక్షులకు వరే నిత్యం కల్యాణం
తత్రై ధ్రువమి ||
మను. అధ్యాయ 3 శ్లో 60

తా. ఏకలమన భార్యచే భర్తయు,
 భర్తచే భార్యయు సంతసము గలిగి
 యుండురో, ఆ కలంబున సంపద యెల్ల
 పుడు స్థిరముగా కాండవమోడునుండును.
 శ్లో॥ యథాదాయం సమాశ్రిత్య వర్తంతే
 సర్వజంతకః
 తథా గృహస్థ దాశ్రిత్య వర్తంతే సర్వ
 ఆశ్రమాః ||

యస్మాత్త్రయోఽప్యాశ్రమిణో జ్ఞానే
 నాన్నేన చాన్వహమ్ ||
 గృహస్థేనైవ భార్యంతే తస్మాజ్జ్యేష్ఠా
 శ్రమా గృహీ ||
మను. అధ్యాయ 3 - శ్లో 77, 78

తా. ప్రాణవాయువు నాశ్రయించి
 జంతువులెల్ల జీవించునట్లు, గృహస్థుని
 నాశ్రయించి, తక్కిన యాశ్రమస్థులు
 జీవింతురు.

గృహస్థుడు తక్కిన యాశ్రమముల
 వారిని, వేదాధ్యయనము చేయించియు,
 అన్నపానములు నొసంగియు, బ్రతిదినము
 వారిని పోషించు చున్నాడు. గావున
 గృహస్థుడన్ని యాశ్రమముల వారిలో
 శ్రేష్ఠుడనబడును.

శ్లో॥ అహింసాసత్యమస్తేయం శౌచ
 మింద్రియ నిగ్రహః ||
 ఏతం సామాన్యకం ధర్మం
 చాతుర్వర్ణేఽబ్రవీన్మనుః,
మను. అ-10 శ్లో 8

తా. అహింస, సత్యము, వయలధనము
 తిసుకొనకుండుట, పరిశుద్ధత, ఇంద్రియ
 నిగ్రహము - యివి నాలుగు వర్ణముల
 వారికిన్ని పరమధర్మములు.

శ్లో॥ నాన్తీక్యం వేదనిందాం చ దేవతా
 నాం చ వర్జనమ్ |
 ద్వేషం దంభం చ మానం చ క్రోధం
 లెన్యం చ వర్జయేత్ ||
మను అ 4 శ్లో 48

తా. నాన్తీక్యము, వేదనింద, దేవ
 దూషణం. ద్వేషము, దంభము, అహం
 కారము, కోపము, క్రూర్యము-వీటిని విడువ
 వలెను.

శ్లో॥ యత్ర భక్త్యోక్తాధర్మేణ సత్యం
 యత్రా నృతేన చ
 హన్యతే ప్రేక్షమానానాం హతా
 స్తత్ర సభాసదః ||
మను - అ 8 శ్లో 14

తా. ఏ న్యాయభయండు ధర్మము
 అధర్మముచేతను, సత్యము, అన్యతము
 చేతను కొట్టబడుతూందో, అసభలోని
 సభాసదులు, మృత తుల్యులే అవు
 తున్నారు.

శ్లో॥ ఆచారాల్లభతే హ్యయః ఆచార
 దీప్తితాః ప్రజాః
 ఆచారాదప మక్షయం ఆచారో
 హస్త్యలక్షణమ్ ||

మను. అధ్యాయ-4-శ్లో 156
 ఆచారమువల్ల దీప్తియొప్పుకలుగుతుంది
 జనులకోరికలు దీనివలననే కలుగుతాయి.
 తరుగని సంపదలు కలుగుతున్నాయి.
 ఆచారము పాటించనిచో ప్రమాదము
 కలుగుచున్నది.

సత్త్వగుణములయొక్క భార్యములు
 శ్లో॥ వేదాధ్యాయస్తపో జ్ఞానం శౌచ
 మింద్రియ నిగ్రహః
 ధర్మక్రియాత్మ చింతా చ సాక్షిత్వకం
 గుణలక్షణమ్ ||
మను అధ్య-12 - శ్లో 81

తా. వేదాధ్యాయము, ప్రాణా
 పత్యాది తపం బాసర్పుట, శాస్త్రార్థ
 జ్ఞానము; మృత్తు, జలము-వీటితో పరిశుద్ధి
 చేసుకొనుట, ఇంద్రియ నిగ్రహము,
 దానాది సత్కార్యము లాసర్పుట,
 బ్రహ్మజ్ఞానము నందాశక్తి యివి సత్త్వ
 గుణములయొక్క భార్యములు.

శ్లో॥ చతుర్వేద సమం శ్రుత్య మస్మ
 కాస్త్రస్య భారణాత్ |

1). సాధనాల వారి “దృశ్యం” కమనీయ కవిత్వ దృశ్యం

— శ్రీ పి. వి. ఎల్. సుబ్బారావు వి.యస్.సి. ఎం ఏ.. ఎం. ఇడి.

‘ఇలాకలంపై కూర్చుంటుంటే
దివ్యోత్తేజాన్ని కలిస్తాను.
ఈ దోకాన్ని ప్రజలనె గావించి
వరికుద్దం చేస్తాను’

అంటూ తన కవిత్వకరణాలచే తన
హృదయ కమలాంబు విచ్చుకొనేట్లు చేయ
గలిగినకవి, సాధనాల పేరిటస్వామినాయుడు
గాడు. వారి వదనకవిత్వ సంకలనం ‘దృశ్యం’
కవిత్వం గురించి వారి మాటల్లో ‘నాకు నేను
దూరమై పోతున్నాననే ఆవేదన నన్ను వట్టి
పీడిస్తున్నప్పుడు నన్ను నాకు అప్పగించే
ప్రయత్నంలో పేర్చుకున్న అక్షరాల కట్ట
దాయ నా కవిత్వం.’ ఆ కట్టదాయ జనహృద
యాలను ఆకట్టుకొనేవి కాంటివారి ‘దృశ్యం’
జనహృదయాలపై వదలించే కమనీయ
కవిత్వ దృశ్యం కాగలదు.

ఈ సంకలనంలో రచనా విధానాన్ని బట్టి
మిగిలినకవిత్వ దీర్ఘ కవిత్వాల అనే రెండు వర్గ
ములు: కవిత్వవస్తువును బట్టి 1) వ్యక్తిగత
అనుభూతుల్ని రమణీయంగా మరిచిన కవి
త్వం 2) సమాజంలో నెలకొనియున్న అవ
క్రతుల్ని తన కవిత్వ వీణపై నిర్వయంగా
వరికించిన కవిత్వంగా విభజించవచ్చును. ఈ

భూయోవాఽప్యతీ రిచ్యేత

పాపనిర్భాతనం సుహృత్

మను ఆధ్యా 12 క్లో-126

తా. ఈమానవధర్మకాస్త్రపరిజ్ఞానము
జ్ఞానము నేరముల నధ్యయనము భేషిత
పుణ్యమును, అంతకంటె, ‘పాపపుణ్య
మును నొసరితిను, పాపములకెల్ల
తోగొట్టటయందు దీనిని మించినది మఱి
యొకటిలేదు.

(990)

రెండు విధానాల్లోను సాధనాలవారు అను
కున్నది సాధించారని చెప్పాలి.

నాయుడిగారిలో ఉన్న ప్రజానగుణం.
స్పందించే వారి హృదయం. ఇది ఆరుదో
దయంలా కరుణామయం. చెప్పేవిషయాన్ని
కడుజారసభరితంగా చెప్పడం వల్ల అది
పాఠకుడి హృదయానికి చేరువ అవుతుంది.
అభిమానాన్ని చూరగొంటుంది. బహుముఖ
ప్రజ్ఞ కలివారి వ్యక్తిత్వం హరివిల్లు సదృశం.
ఏడురంగుల హరివిల్లులో ప్రతిరంగు ఒక
దానికి మరియొకటి సంపూర్ణంగా ఉండి
మొత్తము మీద క్రొత్త పొగసులు ఎలా
అందిస్తాయో. అదేవిధంగా వారి కవిత్వ
‘దృశ్యం’ అవిష్కరణలో వారి విరివన్న
ప్రతిభలు ఒకదానికి మరియొక్కటి దోహద
పడినవి, వాడు కవులేకాక వత్తికారచయిత,
భజన, గాయకులు, పి. ఎల్. నట్టాపొందాడు.
ఎం. పిల్, ప్రొద్దుటూరున్నాడు.

ఈ సంకలనంలోని మొదటి కవిత ‘మైదా
నం.’ ‘మైదానం నీది ఎంత విశాలహృదయం’
అనడంలో నీది అస్మియతా ప్రవృత్తిలో
చూపు ద్యోతకమవుతాయి. ఒకే మైదానం
వేరు, వేరు సంధ్యాలలో వేర్వేరు అవతా
రాలు ఎత్తుకుండ్లి. మైదానం - నిహిర్భూతి;
మైదానం - పెరేడ్ గ్రౌండ్; మైదానం - ఉప
న్యాసపేక్ష; మైదానం - మధుసూదనియ్యం
అవాసం; చీకటిలో మైదానం - కామకేళి
విలాసకేంద్రం: కొందరికి ఒడిలోచేర్చుకొని
నేదదీర్చి, విద్రవుచేసి చల్లవికల్లి.

‘అమ్మబెయ్యి’ కవితలో అమ్మ ఓర్పుని,
నేర్పుగా వివరిస్తాడు.

‘ఆ అరవేలిలో అమ్మక భాండాలుండేవి,
అకలి దమ్ములు రీర్చే.

దాన్యాగారాలు, నీవనదులు ఉండేవి,
బ్రతుకు తాదాన్ని అపవీరిగా,
మోడుగలిగే క్రేస్తం ఉండేవి.’

ప్రకృతి నైకం ఒక్కోసారి గొప్పయ్యేంత
బందీ అవుతుంది. సామాన్యుడికి దూరం
అవుతుంది. ‘వాయువుతో విన్నవం’ తోగలివి
గొప్పభాష కూర్చుంటే బందీ కావద్దని, కష్ట
తీర్చి స్వేదబిందువుని పురికివధేస్తేదానిని వేయ
కొంటాడు.

పాశకుడ్ని ఆకట్టుకోవడానికి వ్యంగ్య
ప్రయోగాలు కవికి అయ్యున్నాయి. అవి చక్కగా
ప్రయోగించగలిగాడు. కొన్ని కవితల్లో ఉదా
హరణకు ‘దేశమంటే మనుషులే’ కవితలో
కొన్ని వంతులు చూద్దాం -

‘మతకలహాల మానవమదిరం

కాషాయ వర్ణానికే కషాయం మోతుంటే.

ఉగ్ర స్వార్థపుబుధ్ధి త ధూమం,

తెలుపురంగులు నలుపు వూస్తుంటే,

జమం, జుద్ధార వకాకంలోనివచ్చదనానికే
మప్పతెస్తుంటే,

ఎవరుకాదన్నాడు

దేశమంటే మనుషులేనని.’

కవిత్వంగూర్చి ఉదహరిస్తూ, డా. ఆదార్య
భావన్ గారు అంటారు.

‘ఆ దేశం పుట్టినిల్లు కాకూడదు కవిత్వం
ఆలోచనల హరివిల్లు కావాలి కవిత్వం,
కవిత్వం కావాలి నమన జనతా బంధువు,
కవిత్వం కావాలి మహామహాల ఆశయ
నిందువు’

సాధనాల వారికవిత ‘విపాదవికాదివిలో
కొన్ని వంతులు చూద్దాం.

‘లేక వచ్చని మైదానం లాంటి వరుడు భనం
జనునెక్కల పాళవిక ప్రవృత్తికి
అనిలగా బలై పోతుంటే,

వికారికి నైరాశ్యం పెరిగింది.’

ఎంతదక్కటి కల్పన. శూనంతుల్లో కృంగ
రంపింది. నీరత్నం ఉంది. అవేదనఉంది, కష్టన
ఉంది. తత్వం ఉంది, కవికరుణాభరంగావి

ఇది విజృంభించింది. ముఖ్యంగా ఇది పాత కుడిలో వృద్ధిచెందడం ఆలోచనా తరంగం. కవిక చివరి పంక్తుల్లో 'ప్రాయశ్చిత్తంకోసం సూర్య కిరణం అహ్వనిస్తోంది. నిశాధిని' అవధంలో కవి ఆలోచన హరివిల్లయ మన మనస్సులో విడుస్తుంది.

తన కవిత్వంతో సకలజనాభిమతి నెలకొల్పుకోవాలనే దృక్పథంతో 'రిజివలా'కి, 'కార్యకర్త'కి దృక్పథంతో చోటిచ్చారు. 'రిజివలా' ఈ దేశపు శ్రమకు విర్యవనమై సాగిపోతుంటాడని ఉత్తేజపరుస్తూ, 'కార్యకర్త'ను ఆత్మీయంగా వయక రించారు.

కవిత్వమనేది మహామహుల ఆశయ సింధువు అయితే, ఆ సింధువు ఏర్పడ్డానికి తోడ్పడే బిందువులు వీరి కవిత్వంలో కూడా ఉన్నాయి. మానవునికి భౌతిక చక్షువులలో పాలు, జ్ఞాన చక్షువులుకూడా అవసరం అని తత్వవేత్తల వమ్మకం. 'అంధప్రమిద' కవి తలో దీపావళి పండుగను వర్ణిస్తూ కవి అంటారు.

'భౌతిక జ్యోతులను వెలిగించి జ్ఞానదీపికలను వెలిగించకుండా ఏమి ప్రయోజనం.'

'కురిపే చినుకుల్లో' ఈయనకు అన్నార్తుల అర్థనాదాలు, అరాగిమల అంతుడైన వేదనలు, ధరలమరల్లో నలిగి పోతున్న సామాన్యుని విలాపాలు కనిపిస్తాయి. దానికి ఆయన హృదిద్రవిస్తుంది. "కన్నీటిజడి కళ్ళను కప్పేస్తుంది." ఇది వీరిసామాజిక పరిశీలనకు ఓ చిహ్నం. 'దుప్పట్లో కళ్ళు' కవికలో మత్తు అవరించిన కళ్ళకు వెలుగు సూదుల్లా గుచ్చుకుంటుంది' అని హెచ్చరిస్తారు.

'భూమి గుండ్రంగానే ఉంది.' కవిక నేటి నిరుద్యోగుల అవస్థకు, ఉద్యోగ ఎంపిక వ్యవస్థకు విజృంభించింది. 'కమలాపరిఠి' గింజలెన్ని: వనసవండులో తొనలెన్ని :

పంటి ప్రశ్నలు కవికలో చొప్పించడం ద్వారా నేడు జరిగే భోగన్ ఇంటర్వ్యూల విందారం బయటపెట్టారు. "కదలాడే బాల్యం" కవికలో బాల్యంగురించి తలచుకుంటే ఎవరికైనా వరే 'పెదవులపై తృప్తి చిరునవ్వుగా వెలుగుతుంది.' అనే సత్యం వివరించారు. 'పచ్చతోరణాలు' కవికలో వృక్షసంరక్షణ ఉద్యమ ప్రభావం కనిపిస్తుంది.

ఆధునికపై అభిమానమున్న ఈ కవికి మన ప్రాచీనతలు, తెనుగు సంస్కృతి పై గల అభిమానానికి విదర్శనం వారి కవిక "తెనుగుతల్లి."

'నన్నయ్య కవితా శరద్విలాసం,
తిక్కన్న కవితా మకరంద మాధురి
శ్రీనాథ కమనీయ కవితాంహరి
తెలుగు సాహితీ సుందరికి ఊపిరి'

ఆధునికత అనే కట్టడానికి పునాది ప్రాచీన తలో ఉందని నమ్మేవాళ్ళకి ఈ పంక్తులు విత్యం వతించదగ్గ మాత్రులు.

ఈ కవిలో ఆవేదన, ఆత్మీయతలతోపాటు చక్కని అదర్శంకూడా ఉంది. అందుకే అంటారు 'దాక్షిణ్యకరువు' కవికలో.

'ఈ అంతరాలు, కుతంత్రాలు చూస్తుంటే నా అంతరంగం అగ్నిగుండం అవుతుంది నామనోనేత్రం త్రినేత్రమై జవలిస్తే, ఈ సమాజం ప్రక్షాళనమై నాస్యాన్నిక దాక్షిణ్య క్రతువు వరినమా ప్రమవుతుంది, పరివదమవుతుంది.'

తమ కవిత్వం "విశ్వచక్షువులు" 'గా చెప్పుకో గలిగిన ఆత్మవిశ్వాసం వీరికుంది. అందుకే అవి, "అజ్ఞాన తిమిరాలను తొలగిస్తాయి, విజ్ఞాన కిరణాలను ప్రసరిస్తాయి" అంటారు. వీరికి ప్రతివేకున తోటికిరణాల క్రొత్తఊపిరినిస్తుంది. ప్రభాత కర్తవ్యాన్ని ప్రబోధిస్తుంది.

ఇక వీరి మివికవికల దగ్గరికివస్తే అవి నిజంగా కవికాహాస పరికరాలు. వీటిల్లో సంక్షి

ప్రత, ప్రాసనియమం, మాటల్లో విరుపు, ఎత్తిపొడుపు, అనుభూతుల మెరుపు, లోలో క్తుల్ని లోకంగా వాడుకొనే నేర్పు ఇమిడి ఉన్నాయి.

అమావాస్యనాడు పుట్టివవాడు దొంగో లేక దొరో అవుతాడన్నది లోలోకి. అయితే వీరు 'పొలిటీషియన్' కవికలో అంటున్నారు. 'ఓ అల్పాయి పుట్టాడు అమావాస్యనాడు అయితే దొర లేకుంటే దొంగఅవుతాడనుకున్నాం అనాడు

ఈనాడు. అతను దొంగల్లో దొర అయ్యాడు

మనం ఏప్రియల్ పస్ట్ నాడే ఇతరుల్ని పూర్వ చేయగలం, లేకపోతే అవగలం, ఈ కవిమనల్ని సంవత్సరమంతా ఏప్రియల్ పూర్వ చేస్తున్నారు. 'పూర్వదే' కవికలో-

వాగ్దానం ఎండమావులను

కురిపించే నాయకులకు

ప్రతిరోజు ఏప్రియల్ పస్ట్

వానిలో దాహం తీర్చుకోవాలనుకునే

ప్రజలు ఎప్పుడూ పూర్వే.

అడిగేవాడికి చెప్పేవాడు లోకువ అంటాము. కాని ఈయన క్రిందన రానేవాడు మీదన వ్రాసేవాడికి లోకువ అంటున్నారు. 'మహిమ' కవికలో.

నల్లసిరా ఎర్రసిరాకి లోకువ,

ఎర్రసిరా పచ్చసిరాకి లోకువ,

అన్ని ఏరాలు పచ్చకాగితానికి లోకువ. అల్పాక్షరాల్లో అసల్పార్థానికి వీరి కవిక 'గుణం' చక్కని ఉదాహరణ.

'మమకారం మల్లెతీగె, అధికారం కందిరీగ' ఎత్తిపొడుపుల మాటకొస్తే-ఎన్నికలవ్యవస్థపై 'పరితం' కవిక-

'వియోజకవర్గం ఓ కమరం అయితే పేరుకు పె రందారు ఓటరు కాని అకమకానికి ప్రజాప్రతినిధి కావ్వక కొలుదారు.'

చరిత్రపై 'చరిత్ర చిత్రం' కవిక-

'ఈ చరిత్రపై విరిచేది చరిత్ర'

ఆ చరిత్రలో నిలవకుడిది దిగ్విజయయాత్ర
నిలపానుడిది కప్పిటి పాత్ర.'

వ్రజాస్వామ్యంపై 'విజయవం' కవిక-
'వ్రజాస్వామ్యం మేడివండు, రాజకీయం
కుళ్ళిన విభూతివండు'

కుళ్ళిన కోడిగ్రుడ్డు అవవచ్చు కాని విభూతి
వందనే వాడుకలో ఉన్న వదాన్నివాడారు.
'శైవం' కవికలో చక్కని విరుపున్నది-
ప్రాచీనీ హిమిరపోస్తే శైవం,

హిమిర తీస్తే - శవం.'

'నయను' కవికలో విప్లవం ప్లాష్ మాడండి -

'నయనుని అయను చేయకు

అది వయసుకుంటే

కప్పిటిని రప్పిస్తుంది

మరీ కోపగిస్తే -

జీవితాన్నే అంధకారం చేస్తుంది.'

అయితే వీరికవిక 'యజ్ఞం'లో ఒక

విరుద్ధత గోచరిస్తుంది.

'ఈదేశ మోమగుండంలో

కులమత మౌఢ్యాలను

వర్ణవిభేదాలను,

అంధవిశ్వాసాలను,

కట్టెలుగా పేర్చి,

అవిసిరిని అజ్యంగాపోసి

యజ్ఞం చేద్దాం

క్రాంతి కలిగిద్దాం'

ఉన్నది మోమగుండం, చేస్తున్నది
యజ్ఞం, వస్తువులన్నీ చూస్తే అవచితమైనవి.
బొస్తున్నది అవిసిరి అజ్యం, అప్పుడు మీరు
మిట్లు గొలిపే కాంతివచ్చి, చూడద మీగులు
తుంది. కాని క్రాంతి ఎలా కలుగుతుంది?

వీరికవికల్లో కన్పించే 'ఎప్పిలాన్, ఇన్
సినిటి, వాక్టిరియా' వంటి శాస్త్రీయవద వ్రయో
గాలు వీరిశాస్త్ర పరిజ్ఞానాన్ని తెలియజేస్తాయి.
'గోల్డ్ మెడల్' కవిక చూడండి-

యూనివర్సిటీ ఇచ్చిన గోల్డ్ మెడల్ ను అమ్ము
దామనుకుంటే దాని విలువ 'ఎప్పిలాన్',
మెడల్ వేసికొందామనుకుంటే దానివిలువ

10. ఆధునిక సాహిత్య చైతన్యంపై అధ్యయన గోష్టి

— డాక్టర్ మిరియాల రామకృష్ణ

8.9.90 ఉదయం ప్రభుత్వ కళాశాల
స్నాతకోత్తరవిభాగం. తెలుగుకాఖలో
అధ్యక్షతనుద్దేశించి వజ్రాయుధకవి శ్రీ
సోమసుందర్ (కళాశాఖనికేతనం, పితా
పురం) ఆధునిక సాహిత్య చైతన్యం
భారతదేశంలోనూ ఆంధ్రదేశంలోనూ
సమకాలిక సాంఘిక రాజకీయ విద్యా
రంగాలనుంచి ఎలా విస్తరించి పురివిస్తూ
కున్నదో సుదీర్ఘంగా వివరించారు. త్యాగ
రాజు పాటలతోనే తెలుగుగాలి సాం
స్కృతికంగా విమర్శి పొందిందంటూ
వీరేశలింగం గురజాడలు సాంఘిక
సాహిత్యరంగాలలో ఆధునిక చైతన్యా
నికి బీజావాతనం చేశారని ఉద్ఘాటించారు.
ఏ ఉద్యమమూ కూన్యంనుంచి రాదనీ
పరిసరాలు వ్యతిరేకంగా ఉన్నప్పుడు
ఉద్యమం రాకతప్పదనీ అయితే మనిషి

చింతన పరిపక్వం కానిదే, ఉద్యమం ఫల
ప్రాప్తి కలిగించదనీ ఆయన స్పష్టం
చేశారు.

స్నాతకోత్తరవిభాగ-తెలుగు అధ్యా
పకులంతా హాజరైన ఈసభను ప్రారం
భిస్తూ తెలుగుకాఖాధిపతి డా॥ మిరియాల
రామకృష్ణ నాలుగుదశాబ్దాలుగా సోమ
సుందర్ కొనసాగిస్తున్న నిరంతరసాహితీ
వ్యవసాయాన్ని సమీక్షించి ఆయన పాం
దిన ఫలితాలను విద్యార్థులకు పరిచయం
చేశారు.

మన ప్రాచీన సంప్రదాయ మహాప్ర
స్థానంలోని మంచిచెడులను త్పల్లంగా పరి
శీలించి, ఆంగ్లభాషద్వారా అందకీ అం
దించిన రాజరామ్ మోహన్ రాయ్ మనకు
చిరస్మరణీయుడన్నారు సోమసుందర్.
తంజావూరు నామక రాజయంగాన్ని

'ఇన్ సినిటి'.

ప్రేమకవిక -

వ్రవంచంలో ప్రేమ వాక్టిరియా విస్తరి
స్తుంది అంతరించదు.

ఈ సంకలనంలో 'కుక్కపిల్ల', 'నమ్మ
నిళ్ళ' వంటి అనువరణ కవికలు 'అతడు
(బాబు) వ్రవంచాన్నే జయించగలడు' అని
నందేశమిచ్చే ఒక అనువాద కవిక ఉన్నాయి.

కన్నులకు కట్టినట్లు అనుభూతి చిత్రాలను
అందించే సుందరకావ్యం 'దృశ్యం' చూడ
గానే సొందర్యం ఉట్టిపడేట్లు చక్కటిముఖ
చిత్రం, స్పృటమైన అక్షరాల పేజీలలో
ముచ్చటగా ఉంది. వీరు తమ ఈకృతిని తల్లి
తండ్రులకు, అంకింతం కావించి తమ రచన

వ్యాసంగానికి ఓ అర్థం కల్పించు కున్నారు.
అంతేకాదు, వీరికృతి, జ్ఞానపీఠ అవార్డు
గ్రహీత డా॥ సి. నారాయణరెడ్డిగారి ఆశీస్సుల
ఉజ్జోదయకరణం స్వర్భతో పులకరించింది.

సాధనాల వేంకట స్వామినాయుడుగారు
కవితారంగంలో తమ ఇంటిపేరుని పార్థకం
చేసికొని, తనదంటూ ఓ పేరు నిలుపుకోవా
లని నా ఆకాంక్ష, కవిత్వంపై అభిమానంఉన్న
వారంతా ఈ వుస్తకం చదవాలని నా అభిలాష.
వుస్తకం వెల 15-రు/. కావీలకు దిగువ
చిరునామాకు వ్రాయండి.

శ్రీ S. V. A. S. నాయుడు,
48 11-41, దానవాయిపేట,
రాజమండ్రి - 588103.

—....—

శోంకర సాహిత్య కేంద్రం అంధ్రప్రదేశ్ లోని అని పేర్కొనడం దురదృష్టవశాత్తూ అని అభిప్రాయపడ్డారాయన. వచనాన్ని చక్కని పాఠంలో ఆంధ్రలో అర్థం కావాలనే తలవతో రాసిన సాహిత్యం ముందు సరసీంహంను సంస్కరించారాయన. సమాజంలో స్త్రీ దీనపరిస్థితిని చూసి ద్రవించి, సమాజాన్ని కడిగివేయడానికి పూనుకున్న వీరేశలింగంలోనే మన ఆధునిక సాహిత్య చైతన్యం మొదలయిందని నిర్మూర్ణగా నిరూపించారు. కన్యాశుల్కం నుండి పరిణత దృశ్యకావ్యాలు రావడానికి వీరేశలింగం గారి ప్రావృణిహాసంతో కాటు రసీంద్రుడు గురజాడకు సాహిత్య భాష గురించి చెప్పిన సందేశం యొక్క దోహదం కూడా ఉందన్నారు సోమశంకర్.

తెలుగులెక్సరర్ శ్రీ కె. వి. యస్. అక్కివెలిరావు భావకవిత్వం, మితాబ్ జరిగిన చర్చలో పాల్గొని గోష్ఠికి వెలుగునిచ్చారు. మమారి జి. మహాలక్ష్మి (ఎం. ఏ. ప్రైవేటు) ఆధునిక సాహిత్యానికి వ్యాకరణం వద్దా అని సందేహం పెలిచున్నామని తెలుగునకున్న వ్యాకరణ దీపం చిన్నదని అక్షింతం తరువాత అక్షణమని అంతరూ తీర్మానానికొచ్చారు. ఎం. ఏ. ప్రైవేటు విద్యార్థిని శ్రీమతి వాదిలాల ఇందుమతి హృద్య అభినవనలు తెలిపారు.

11. మాదిరాజు రంగారావు కావ్యాలు-ఒక విశ్లేషణ

— శ్రీ పాతూరి రమణమయ్య

1970 నుండి 1989 వరకు మాదిరాజు కవిత్వ సంపుటాలు పందొమ్మిది పుస్తకాలుగా ప్రచురితమైనవి. వారి కావ్యాలు వెలుగులోకి రావటానికి సహకరించిన సంస్థలు చూడు. 1. సాహితీ బంధు బృందం 2. రసధుని 3. సాహితీ సమితి.

సాహితీ బంధు బృందం తరపున ఈ క్రింది కావ్యాలు ప్రచురితమైనవి. 1. యోగసంకేతం 1970. (ఇందులోనే మేల్కొన్న ఆకాశం కూడా ఉంది) 2. మత్తకాయ-ఉష ఆగమనం 1970 (ఇవి రెండు కావ్యాలు సంపుటం) 3. మేల్కొన్న ఈ సమయం 1975 4. ఆనందధుని 5. కబ్బమై ప్రాణమై 1976 6. వెలుగులో ఈ నేలపై 1974.

సాహితీ బంధుబృందం తరపున ఆరు పుస్తకాలు (ఎనిమిది కావ్యాలు) ప్రచురితమైనవి. డా॥ పేర్వారం జగన్నాథం గారు ఈ సంస్థకు కార్యదర్శిగా తెలుగు సాహిత్య సేవ ఎంతగానో చేస్తున్నారు. 1987లో ఆధునిక కవిత్వానంతర ధోరణులనే చర్చాగోష్ఠి సంకలనం (వ్యాస సంపుటం) కూడా ప్రచురించి సాహిత్య ప్రపంచంలోనే శ్రోతృజనాన్ని ప్రసరింపజేశారు. ఈ సంస్థ సేవలకు తెలుగుపాఠకులు ఎంతగానో ఋణపడియున్నారు.

రసధుని ఈ క్రింది పుస్తకాల్ని ప్రచురించింది. 1. మానవీయం 1971 2. వయోలిట్ పైరాగంలో 1972 3. మత్తకాయ 1972 4. పడగల్గిన ఉదయం

1978 5. ఆవాహన 1978 6. కాలాన్ని నిలిపివేయడం 1979 7. ఈతరం స్వరచిత్రం 1985 8. నాకుజ్జాపకం ఉంది 1987 9. అగ్ని మయం జీవితం 1988.

ఈ రోమ్మిది పుస్తకాల్లో పన్నెండు కావ్యాలు ఉన్నవి. ఆవాహనలో నాలుగు కావ్యాలున్నవి. అవి 1. విప్లవచ్చాడు వియత్నాం 2. రేఖాచిత్రాలు 3. మన కవితలు 4. అన్యతీర్థాలు.

రసధుని కవియొక్క స్వీయసంస్థ. అంటే తాను స్వయంగా ప్రచురించిన కావ్యాలు పన్నెండు.

సాహితీ సమితి ఈ క్రింది కావ్యాల్ని ప్రచురించింది. 1. నాలో ప్రకపిస్తోంది నది 1985 2. కీర్తిరం జీవనదిబం 1989.

సాహితీ సమితి శ్రీ నమిలికొండ బాలకిషన్ రావుగారి అధ్వర్యంలో ఓరుగల్లులో సాహితీ సేవకు కంకణం కట్టుకొన్న సంస్థ. శ్రీ నమిలికొండ బాలకిషన్ రావు గారు స్వయంగా కవి, న్యాయవాద వృత్తిలో ఉన్నా వీరిలో ఇతోధికమైన సాహితీ సాధిలూ ఉండటం ప్రశంసనీయం.

మాదిరాజు రంగారావుగారి కంప్యూటర్ చిత్రమూ, సాహితీ బంధుబృంద సహృదయ రంజకర్త వాసనాదిత్యమూ ఏ కారణం వల్లనోగాని వీరి కావ్యాల్ని (ఒక్క మానవీయం తప్ప- ఇది 1971 లో.) వండగ సుంకశాఖలోనే వెలుగు చూడటం చెప్పుకోదగ్గ విశేషం.

విజయదశమి సందర్భంగా ముక్త కాలు ఉపాగమనం, ఆవాహన, నాలో ప్రవహిస్తోంది నది, అగ్నిమయం జీవితం ప్రచురితమాలి.

సంక్రాంతి సందర్భంగా యుగసంకేతం, పడగ త్రివ ఉదయం, ఆనందఘని, కాలాన్ని నిలిపే తుణుం అని పిలువబడుతున్న ఈ నాలుగు సంపుటలూ ఆవిష్కృతాలు.

ఉగాది సందర్భంగా వయ్యలిన్ పై రాగంలో, ముక్తధాత్రి, వెలుగులో ఈశ్వరై, మేల్కొన్న ఈసమయం నావ జ్ఞాపకం ఉంది, ఈతరం స్వర చిత్రం కీర్తిరం జీవనబింబం-ఈ ఎదు కావ్యాలూ వెలుగులోకి వచ్చాయి.

రిపబ్లిక్ దే సందర్భంగా శబ్దమై ప్రాణమై అన్నకావ్యం ఆవిష్కృతమైంది.

నివ్వలు కళ్ళే కవిత్వమే కవిత్వంగా పాఠకలోకం ధ్రువిస్తున్న ఆధునిక యుగంలో నీటినికూడా తరిపిస్తూ పుష్ప ర్నీ పూయిస్తూ సకలమానవ శ్రేయస్సు కోసం సంస్కారభావనా సంయుతమైన అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని కళామయంగా ఆవిష్కరిస్తున్న నిరాడంబర కవి మోదిరాజు రంగారావు.

పై విశ్లేషణమూలంగా విజయదశమి సంపుటలు, సంక్రాంతి సంపుటలు, ఉగాది సంపుటలు అని వ్యవహరించడంలో దోషము న్యుగ్రహము.

0-0

శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి జయంతి

ద్వితీయ ఆస్థానకవి శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి 124 వ జయంతి సందర్భంగా కళాప్రపూర్ణ డాక్టరు మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి ఈనెల 9 న స్థానిక లక్ష్మీ నర సమ్యక్ కన్వెంటు స్కూలులో జరిగిన సభకు అధ్యక్షత వహించి శ్రీ శాస్త్రి పరిపూర్ణ సాహితీమూర్తి అని ప్రశంసించారు.

శ్రీపాదవారు రచించిన శ్రీకృష్ణరామాయణంపై సమగ్రపరిశోధన గావించిన పాఠకొల్లు ఓరియంటల్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిని 'శాస్త్రి' బిరుదముతోను, పట్టువస్త్రాలతోను సన్మానించారు. ఇతిహాసములైన భారతభాగవత రామాయణములను పరిశోధనా గ్రంథాలుగా అనువదించటమే గాకుండా 250కి పైగా ఇతర గ్రంథ రాజములను వ్రాసిన కవి నభూతో న భవిష్యతి అని శ్రద్ధాంజలి ఘటించారు. వ్యాస వాల్మీకిల సమిష్టిరూప శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారని సభాప్రారంభం చేస్తూ గౌరవి విద్యాపీఠం సంస్కృత డిగ్రీ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ విశ్వనాథ గోపాలకృష్ణనివాసులర్పించారు. తొలుత శ్రీ తెలికిచెర్ల కృష్ణమూర్తి భాగవతార్ ప్రార్థనతో సభ ప్రారంభమైనది.

శ్రీ మధునాపంతుల వారిని పట్టు వస్త్రములతో శ్రీ బుగ్గపాపయ్య శాస్త్రి గౌరవించారు. శ్రీ సత్యనాథుల వంశపాదమూర్తి ప్రపంగిస్తూ అప్పటి రాష్ట్రపతి ఆచార్య గ్రహీత శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి 94 సం॥లు జీవించి సాహిత్య చరిత్రను సృష్టించిన మహాకవి సార్యభౌములని, కవిసార్యభౌమ బిరుదు ప్రదానం పాఠకొల్లులో జరిగిన కనకాభిషేక సభలో ఇచ్చినదని, దర్మిలా గుంటూరులో జరిగిన ఒక పండితసభలో

బిరుదును నిర్ధారణచేసినట్లు వివరించారు. 1958 లో అనకాపల్లి సభలో స్వర్ణకంకణ ప్రదానంచేస్తూ కవితాటామణిబిరుదు ప్రదానం చేశారని, ఒక పండితసభలో గండ పెండేరాన్ని శ్రీ చెల్లవీళ్ల వెంకట శాస్త్రి అంకితం చేశారని, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారితో జరిగిన సభకు శ్రీ ఆనందరాం రామారావు అధ్యక్షత వహించారని పేర్కొన్నారు. కంచికామ కోటి పీఠాధిపతులు శ్రీ చంద్రశేఖరేంద్ర సురస్వతి స్వయంగా శేషవస్త్రముల నొసంగి ఆశీస్సువందజేశారని కవిసార్యభౌముల జీవితవిశేషాలను వివరించారు. పజ్జాయుధం, గౌరమి, మానవసేవ, వందేమాతరం పత్రికలు గ్రాంథికభాషలో వీరి సంపాదకత్వంలో వెలువడేవని, 'కళావతి' ప్రింటింగుప్రెస్ ను మద్రాసులో కొంతకాలం నడిపిసారని 29-12-1960లో పుష్పకుద్ధద్వాదశనాడు వారు కీర్తిఘోషలెసారని, వీరి గ్రంథాలను పునర్ముద్రించి ఆచంద్ర తారాగ్రంథాలాడుకోవలసిన బాధ్యత మనదని అన్నారు. త్వరలో ప్రారంభించుతున్న మూతన సాహితీ సంస్థ 'యువస్వరం' వీరి జయంతిత్సవాలను ప్రతిసం॥రం నిర్వహించడానికి ఉత్సుకతతో పుండని తెచ్చారు. వీరు వ్రాసిన నాటకాలలో బాబ్బిలియుద్ధం అనేక ప్రదర్శనలు నోచుకున్నదని అన్నారు.

గ్రాంథికభాషలో పజ్జాయుధం పత్రిక నడవడం శ్రీ శాస్త్రి గొప్పతనమని, ఆరోజుల్లో కవి శ్రీగిడుగురామ్మూర్తి కంటి వారు వ్యావహారిక భాషావ్యామోహాన్ని నడిపేవారని శ్రీ పోతుకూచి నూర్యనారాయణ చెప్పారు. యువకవి శ్రీ సన్నిధానం నరసింహశర్మ ప్రసంగిస్తూ ప్రకంఠంలో బాట్టు విమర్శలు కూడ చేసినట్లైతే

రచనయొక్క సమగ్రరూపం తెలుస్తుందని, శ్రీపాద వారి గ్రంథములలో వీరిన పద్యాలు సంకలనంగా ప్రచురిస్తే, విశ్వ విద్యాలయాల్లో పరిశోధనలకు సహకారాన్ని యిస్తుందని అన్నారు.

డాక్టరు జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయ రావు ప్రసంగిస్తూ శ్రీనాథుడు, పోతన, నన్నయలు ఒక్క శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి కాస్త్రీగారిలో మూర్తిభవించారని స్వీయపద్యం వినిపించారు.

కల్లూరివారి కోడలు శ్రీమతి సీతా మహాలక్ష్మి తాతగారి భాగవతంలోని రుక్మిణీకళ్యాణ ఘట్టంలోని కొన్ని పద్యాలు చదివి వినిపించారు.

శ్రీయుతులు మల్లంపల్లి దుర్గా మల్లిఖార్జున ప్రసాద్, సి. నరసింహాచారి, రామేన బ్రహ్మం ప్రభృతులు ప్రసంగించారు.

సన్మానితులు శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి ప్రసంగిస్తూ శ్రీకృష్ణరామాయణం మూలాన్ని అనుసరించిగాక స్వంత కవిత్వంలో కూడుకున్నదని వివరించారు. తమ గైడు ప్రకారానుకూలక మేరకు 1450 పేజీల పరిశోధనావ్యాసాన్ని అతికష్టం మీద 460 పైపు పేజీలకు తగ్గించి విశ్వ విద్యాలయంకు సమర్పించగా పి.హెచ్.డి యిచ్చారని, తమ గురుదేవులు డా. మధు వాపంతుల సత్యనారాయణ కాస్త్రీచేత సన్మానింపబడటం నేడు అత్యంతానంద

దాన్నిస్తోందని, కార్యనిర్వాహకమండలి కృతజ్ఞతలు తెల్పారు.

రక్తలను ఫల తాంబూలములతో నమ్మించి శ్రీ బుగ్గ పావయ్యకాస్త్రీ వందన సమర్పణ గావించారు.

నాటి ఉదయం శ్రీ రామేన బ్రహ్మం దంపతులు రాజమండ్రి మ్యూనిసిపల్ కార్యాలయంలోగల 1941 లో శ్రీమతి చెల్లాయమ్మ ప్రతిష్ఠించిన శ్రీపాదవారి శిలావిగ్రహానికి పూజాదికములు నిర్వహించారు.

[శ్రీ సత్యవోలు]

.....

నన్నయభట్టారకుని

భారత సూక్తిరత్నములు

ఎట్టి విశిష్ట కులంబునఁ
బుట్టియు నదనద్వివేకములు గల్గియు
మున్

గట్టిన కర్మఫలంబులు
నెట్టిన భోగింపకుండ నేర్తురె మనుజుల్.
ఆది 5-59

ఎంతటి సదాచారిసంపన్నమైన కుల
మునఁ బుట్టినవాడైనను పూర్వజన్మము
నఁ గూడఁబెట్టిన కర్మఫలము తప్పుక
అనుభవించి తీరనలయును.

ధనవతితో దరిద్రునకుఁ
దత్త్యవిదుండగు వానితోడ మా

ధనకుఁ బ్రకాంతుతోడఁ గడుఁ
గ్రూరునకున్ రణకూరుతోడ నీ
రునకు వరూధితోడ నవ
రూధికి పజ్జనుతోడఁ గష్టదు
ర్జనునకు నెవ్విరుంబునను
సఖ్యము దా వొడఁగూడ నేర్పునే.
ఆది 5-204

ధనవంతునితో దరిద్రునకు, తత్త్వజేత
తో మూర్ఖునకు, మిక్కిలి కాంతస్వభావు
నితోఁ గ్రూరునకు, యుద్ధవీరునితోఁ
బిలికివానితోఁ పైన్యము గలవానితో నేనా
రహితునకు, సత్పురుషునితో దుర్మార్గునకు
నేనిధముగను స్నేహము కుదురఁజాలదు.

సంకలనం :

శ్రీ॥ శే॥ విద్వాన్
బులుసు సీతారామశాస్త్రి

సమకాల శ్రుతయాలకు

నమధనవంతులకు నమసుచారిత్రులకుం
దమలో నఖ్యమును వివా
హము నగుఁగా కగునె రెండు
నసమానులకున్.
ఆది 5-205

సమానమైన స్వభావము. నేడకాస్త్ర
విజ్ఞానము గలవారికి; సమానమైన ధనము
గలవారికి; సమానమైన శత్రువర్తనము
గలవారికి; స్నేహము, వివాహము ను
కూడును గాని పై రెండు నసమానులకు
దటస్థింపవు.

